

## บทที่ 3

### ภาพสะท้อนสังคมในนิทานพื้นบ้านจังหวัดระยอง

การวิเคราะห์ภาพสะท้อนสังคมและวัฒนธรรมในเนื้อเรื่องนิทานพื้นบ้านจังหวัดระยอง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

#### 3.1 ภาพสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่

- 3.1.1 ถิ่นที่อยู่อาศัย
- 3.1.2 การประกอบอาชีพ
- 3.1.3 อาคารการกิน
- 3.1.4 ลักษณะครอบครัว

#### 3.2 ค่านิยม

- 3.2.1 ค่านิยมเกี่ยวกับความขยันหมั่นเพียร
- 3.2.2 ค่านิยมเกี่ยวกับการเชื่อฟังผู้ใหญ่
- 3.2.3 ค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง
- 3.2.4 ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญู
- 3.2.5 ค่านิยมเกี่ยวกับการใช้สติปัญญา

#### 3.3 ประเพณี

- 3.3.1 ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญ
- 3.3.2 ประเพณีการแต่งงาน
- 3.3.3 ประเพณีการบวช

#### 3.4 ความเชื่อ

- 3.4.1 ความเชื่อเรื่องการทำบุญ
- 3.4.2 ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่
- 3.4.3 ความเชื่อเรื่องกรรม
- 3.4.4 ความเชื่อเรื่องสวรรค์

#### 3.5 สภาพสังคมสมัยใหม่

#### 3.6 แนวคิดการตั้งชื่อสถานที่

#### 3.7 การปกครอง

### 3.1 ภาพสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่

ชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยที่สะท้อนให้เห็นในนิทานพื้นบ้านจังหวัดระยอง เป็นชีวิตที่เรียบง่าย สงบ ร่มเย็น ส่วนใหญ่จะดำรงชีวิตด้วยการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติและใช้สอยสิ่งของจากธรรมชาติ นำมาเป็นอาหารและสร้างที่อยู่อาศัย ดังเนื้อเรื่องของนิทานที่สะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

#### 3.1.1 ถิ่นที่อยู่อาศัย

ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มีความสัมพันธ์กับถิ่นที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมด้วยกันในสังคมถิ่นที่อยู่อาศัยที่ปรากฏในนิทานและเป็นสถานที่อยู่อาศัยของคนไทย เช่น หมู่บ้าน เมือง ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นภูเขา ทะเล เป็นต้น

##### 3.1.1.1 ถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นป่าเขา

จังหวัดระยองมีภูมิประเทศบางพื้นที่เป็นป่าเขา ชาวบ้านจึงตั้งบ้านเรือนใกล้ป่าเขา นิทานพื้นบ้านของจังหวัดระยองหลายเรื่องมีเนื้อเรื่องสะท้อนให้เห็นลักษณะของภูมิภาคที่เป็นป่าเขา นิทานที่สะท้อนให้เห็นถิ่นที่อยู่อาศัยดังกล่าวมีทั้งหมด 6 เรื่อง ได้แก่ เรื่องเมืองลับแล หนุ่มน้อยตัดฟันไม้เข็ดตุตคำตุตตาย เกาะสะเก็ด ทำไมเสื่อจึงมีลาย และซ้างสมนาคุณ ดังนี้

นิทานเรื่องเมืองลับแล เป็นเรื่องเล่าที่ชาวบ้านเล่ากันมาว่า ถิ่นที่อยู่ของชาวบ้าน ซึ่งเป็นเขาขวาง ซ้าง เคยมีชาวบ้านได้ค้นพบเมืองลับแลอยู่แถวนั้น ตั้งอยู่ที่ภูเขา มีสระ และต้นไม้ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

เมืองลับแลอยู่ทางเขต ... เขางวงซ้าง อยู่ทางนี้ เขาเรียกว่า เขาใหญ่ เขาบอกว่าบางคนไปเจอมีสระ มีต้นมะนาว แล้วก็ต้นกะทิงเนีย แลก็ต้นระทม เอ้อ ไปนี้ เขาก็ว่า สายบัวนี้ จะยัง ใจไม่รู้ยาวตั้ง 3-4 วา แน่ะ แต่เราไปก็ไม่เจอไม่รู้เป็นใจ โดเท่ามะนาวธรรมดา

(เมืองลับแล. 2523 : 45)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านมีถิ่นที่อยู่อาศัยในภูมิประเทศที่เป็นภูเขา และในพื้นที่ที่มีพืชพันธุ์หลากหลาย มีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงสามารถนำสิ่งของต่าง ๆ ที่พบมาแต่งเรื่องราวขึ้น

นอกจากนี้ มีนิทานหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องถึงถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านสร้างบ้านอยู่ในป่า และตัวละครในนิทานแต่ละเรื่องจะออกไปตัดฟัน หาของป่าและล่าสัตว์ ดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องหนุ่มน้อยตัดฟัน เล่าว่ามีหนุ่มน้อยคนหนึ่งไปตัดฟันแล้วหลงทางในป่าได้พบบ้านของแม่ลูกสองคนในป่า ดังนี้

เขาก็ค้นซื่อ เขาตัดฟันขาย เขาก็เข้าป่าตัดฟัน เรื่อยไปหลายวันหลายวัน เข้าหนักเข้าไปหลง หลง... ไปก็มันไม่เจออะไร อยู่ในป่าที่บ เออ หลง ๆ ไปก็นอนค้างคืน หนักเขาก็อม โซเซ ก็ไปได้ยินเสียงไก่ขัน เอ๊ะ ก็นึกว่าบ้านคนเข้าไป เข้าไปที่บ้านคนจริงเหมือนกัน บ้านนั้นเค้ามี เป็นแม่หม้ายอยู่ 2 คนกะลูกสาวนะ...

(หนุ่มน้อยตัดฟัน. 2523 : 39)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า หนุ่มน้อยตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้ป่าจึงสามารถเดินทางไปตัดฟันในป่า และแม่ลูกสองคนได้สร้างบ้านสร้างครอบครัวอยู่อาศัยในป่าด้วยกัน ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่าย

นิทานเรื่องไม้เซ็ดตุคตุคตาย เล่าถึงตาสร้างบ้านสร้างครอบครัวอยู่อาศัย และไปตัดฟันในป่า เพื่อเอามาซื้อขายไฟเมื่อภรรยาคลอดลูก ดังต่อไปนี้

ชาวสวน ตากะยาย 2 คน ทำสวน แกมีลูกคนหนึ่ง เมื่อแกอายุได้สัก 20 กว่า ๆ นะฮะ ที่นี้ลูกคนนี้ แกก็มีลูกห่าง อายุแก .. ลูกของลูกแกอายุได้ราวสัก 18 ปี แกก็มีอีกคนหนึ่ง ที่นี้มีอีกคนหนึ่ง ลูกคนนี้กำลังท้อง ที่นี้บ้านแกอยู่ในป่า กำลังท้อง แกเจ็บท้อง ที่นี้พ่อก็เข้าป่าตัดฟัน เพื่อจะเอาฟืนเนี่ยมาอยู่ไฟนะฮะ ...

(ไม้เซ็ดตุคตุคตาย. 2523 : 146)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาสะท้อนภาพให้เห็นว่า ตายายได้สร้างบ้านเรือสร้างครอบครัวอยู่อาศัยในป่า มีความสะดวกในการดำเนินชีวิตและใช้ประโยชน์จากถิ่นที่อยู่อาศัย ป่าไม้เป็นสถานที่อยู่อาศัยอย่างหนึ่งของชาวบ้าน

ส่วนนิทานเรื่องเกาะสะเก็ด เป็นนิทานเรื่องเล่าถึงตายายสองคนอยู่อาศัยอยู่ใกล้ป่า และสั่งให้ลูกไปตัดไม้ในป่าที่แถวบ้าน เพื่อเอามาสร้างบ้าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตายายก็คิดหาอุบายใช้ให้มัน ไปให้เจ้าแลง ไปตัดไม้ในป่า เอามาทำบ้านซักหลัง ในใจก็ว่าจะไม่ให้ล่ะ มันลุ่มทับชะให้ตาย เจ้าแลง ได้ยินพ่อแม่บอกยังงั้นก็เลยได้ขวาน ได้ก็เข้าป่า ...

(เกาะสะเก็ด. 2523: 49)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า ตายายตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้ป่า และได้ใช้ต้นไม้จากธรรมชาติมาสร้างบ้านเรือน สะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านมีถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นป่า

เรื่องทำไมเสือจึงมีลาย เป็นนิทานสะท้อนให้เห็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวบ้านผ่านตัวละครคือ ตาโค ไปตัดหาวยและพบเสือในป่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ถึงฤดูหนาว ที่นี้ตาคนนั้น แก่ชื้อตาโค แก่ก็ไปตัดหวายในป่าห้วยป่า  
ถิ่น ก็ไปเจอเสือ...ที่นี้ ตาโคเห็นเสือก็ตกใจ แก่เข้าใจว่า ใจดีต้องสู้เสือ หากจะหนี  
หมั่นก็ไม่ไหว จะไม่มันก็คงไม่พ้อ แก่ก็ถามว่า เอ๊ะ จะมายืนอยู่ในนี้ เสือว่า เอ๊ะ  
อยากจะมากินคนซักคนหนึ่ง...

(ทำไมเสือจึงมีลาย. 2523 : 58)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นภาพว่า ชาวบ้านตาโคอยู่อาศัยใกล้ป่า ได้เข้าป่าตัด  
หวายและพบเสือ ถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นป่าของชาวบ้านจะเป็นถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ และในป่ามีสัตว์  
ทั้งหลาย ดังเช่นเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องช้างสมนาคุณ เป็นนิทานเรื่องได้กล่าวถึงถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวบ้าน โดยผ่าน  
อาชีพของตัวละครซึ่งเป็นนายพราน เป็นเรื่องเล่าถึงพรานสองคนไปล่าสัตว์ในป่า และได้ช่วยชีวิต  
ช้าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีพรานสองคน เป็นคนที่มีอาชีพในการล่าสัตว์ หาเนื้อหา...เนื้อ เนื้อกินนะ  
วันหนึ่ง เขาคิดกันทั้งสองคนว่า วันนี้ จะต้องไปหาเนื้อในป่าแล้วก็ระบุมาคือว่าจะ  
ไปหาเนื้อเสือ... เขาก็ออกเดินทางเข้าไปในป่า พอเข้าไปในป่า ก็ได้ยินเสียงช้างร้อง  
โอดครวญมาก เขาก็เลยไปตามเสียงที่ช้างร้อง ไปเจอช้าง งูกำลัง...งูใหญ่ กำลังรัด  
ช้างอยู่...

(ช้างสมนาคุณ. 2523 : 100)

จากตัวอย่างข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านนายพรานสองคนดำรงชีวิตอยู่ในธรรมชาติ  
ที่เป็นป่า ซึ่งจะเป็นแหล่งอาหารและสิ่งต่าง ๆ นำมาใช้สอยในชีวิต สะท้อนให้เห็นถึงถิ่นที่อยู่อาศัยของ  
ชาวบ้านได้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน รวมทั้งดำรงชีวิตอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นป่าเขา

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีเนื้อเรื่องสะท้อนให้เห็นว่า คนจังหวัดระยองมีถิ่น  
ที่อยู่อาศัยอยู่ในธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เข้าไปในป่าเขาเพื่อหาสิ่งของมาดำรงชีวิต เช่น เข้าป่าไป  
หาอาหารล่าสัตว์ ตัดฟืน และนำไม้มาปรังเป็นบ้านอยู่อาศัย

### 3.1.1.2 ถิ่นที่อยู่ที่เป็นทะเลและเกาะ

จังหวัดระยองอยู่ในภูมิภาคตะวันออกของไทย มีภูมิประเทศเป็นทะเลและเกาะ นิทานบาง  
เรื่องจึงกล่าวถึงทะเลและเกาะต่าง ๆ มีทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่ ตาม่องล่าย และเกาะสะเก็ด ดังต่อไปนี้

นิทานเรื่อง ตาม่องล่ายสะท้อนให้เห็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวผ่านเรื่องอธิบายที่มาของชื่อ  
เกาะต่าง ๆ ที่ชาวบ้านรู้จัก ซึ่งได้เล่าว่า เหตุที่เกาะต่าง ๆ ได้ตั้งชื่อนั้น เพราะเคยมีเหตุการณ์ตัด  
ร่างกายของภรรยากับลูกสาว และขว้างออกไปกลายเป็นเกาะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้



ได้เล่าถึงทะเลและเกาะต่าง ๆ และได้การตั้งชื่อเพื่อให้ทราบแหล่งที่มาสะดวกในการจดจำสามารถสื่อสารกันได้อย่างเข้าใจ ไม่เข้าใจผิดเพราะเล่าถึงประวัติความเป็นมาของการเกิดมีเกาะหลายเกาะ และการเรียกชื่อเกาะเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นลักษณะถิ่นที่อยู่อาศัยอย่างหนึ่งของชาวบ้านจังหวัดระยองในภาคตะวันออก

### 3.1.1.3 ถิ่นที่อยู่อาศัยที่ใกล้แหล่งน้ำ

คนจังหวัดระยองตั้งถิ่นฐานอยู่ใกล้ธรรมชาติ นอกจากเพื่อใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ในป่าภูเขา ทะเลและเกาะทะเลต่าง ๆ แล้วยังมีถิ่นที่เป็นแม่น้ำและหนองน้ำเป็นแหล่งอาหารและดำรงชีวิต จะมีนิทานทั้งหมด 6 เรื่อง ได้แก่เรื่องพระบวชใหม่ ยมบาลหูหนวก ปลาตัวผัว-ปลาตัวเมีย นิทานไม่รู้จบ ตาขัน และพระไปป่าฟันไม้ ดังตัวอย่าง

นิทานเรื่องพระบวชใหม่เล่าถึงชาวบ้านสร้างวัดอยู่แถวแม่น้ำ และมีพระองค์หนึ่งไปบวชตามวัดนั้น ดังต่อไปนี้

คือมีพระบวชใหม่องค์หนึ่ง พระองค์นี้บวชใหม่ นี่ยังไม่ค่อยจะรู้วินัย  
เท่าไรนะชะ แล้วก็บวชอยู่ใกล้ๆ กับแม่น้ำด้วย คุณจะเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาแถว ๆ นั้น  
แหละ...

(พระบวชใหม่. 2523 : 153)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านสร้างวัดอยู่ริมแม่น้ำ และมีถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นแหล่งน้ำ โดยกล่าวในเรื่องว่า เป็นแม่น้ำเจ้าพระยา

นอกจากนิทานพื้นบ้านได้สะท้อนให้เห็นคนจังหวัดระยอง การมีถิ่นที่อยู่อาศัยตั้งบ้านเรือนและมีความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา คือวัด อยู่ใกล้ทะเลและแม่น้ำแล้วยังได้สะท้อนให้เห็นถึงคนจังหวัดระยองว่า ได้ตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งน้ำ จึงมีนิทานเล่าถึงชาวบ้านใช้แหล่งน้ำเป็นที่ทำอาหารไว้เลี้ยงชีวิตดังเช่น ทอดกุ้ง ทอดแหหาปลาหาปูตามแหล่งน้ำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นิทานเรื่องยมบาลหูหนวก เล่าถึงชาวบ้านคนหนึ่งอาศัยอยู่ใกล้หนองน้ำ และชอบทอดกุ้งตามหนองน้ำนั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คือมีตาแก่คนหนึ่งครับ ตั้งแต่แก่เกิดมานี้ แก่ไม่มีอาชีพเป็นหลักเป็นแหล่ง  
ครับ แก่มีอาชีพอยู่อย่างเดียวที่ชอบของแก่ที่สุดก็คือ เมื่อถึงเวลาแก่ก็สะพายแห  
ของแก่เนี่ยะไปที่ยาวทอดกุ้งตามบึงคลองหนองน้ำนะชะ...

(ยมบาลหูหนวก. 2523 : 141)

จากตัวอย่างดังกล่าวมา สะท้อนให้เห็นว่า ตาเป็นชาวบ้านที่ตั้งบ้านอยู่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เป็นคลองและหนองน้ำ มีความสะดวกในการทำมาหากิน เมื่อจะทำอาหาร ก็จะใช้เครื่องมือ คือแห ออกไปทอดหากุ้ง ดังเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องปลาตัวผัว-ปลาตัวเมียเป็นนิทานสะท้อนให้เห็นถิ่นที่อยู่อาศัยของชาวระยองด้วยการเล่าถึงชาวบ้านไปทอดแหจับปลาที่หนองน้ำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วันหนึ่งมีชาย 2-3 คนไปทอดแหในหนองน้ำ ในขณะที่ทอดนั้น ก็ได้ปลาช่อนมาหลายตัวก็นำมาบ้าน มาถึงบ้านก็นำมาใส่ภาชนะไว้ครับ...

(ปลาตัวผัว-ปลาตัวเมีย. 2523 : 144)

จากตัวอย่างที่ได้กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านได้ตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยรวมกันอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ซึ่งเป็นหนองน้ำ เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยมีสัตว์น้ำ คือปลาช่อน ชาวบ้านสามารถไปหาเป็นอาหาร ดังเช่นเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องไม่รู้จบ มีเนื้อเรื่องเช่นเดียวกันกับเรื่องปลาตัวผัว-ปลาตัวเมียก็คือ เนื้อเรื่องได้กล่าวถึงชาวบ้านมีถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นแหล่งน้ำ และมีตาคนหนึ่งได้ไปหาปลาตามแหล่งน้ำดังต่อไปนี้

วันหนึ่ง เขารู้สึกว่าไม่มีอะไรจะกิน ก็เลยหยิบแห แหรู้จักไหม หยิบแหไปหาปลา แล้วก็เดินไปตาม ตามท้องนา แล้วก็ไปตามคูน้ำ ตาละแวกบ้านของแก ก็ไม่พบปลาเลยจนบ้ายเย็นแกก็กลับจาก...จากที่แกไปหาปลาแล้ว ไม่ได้เดินผ่านลำคลอง พอมาถึงลำคลองก็มี...เห็นปลาอยู่ฝั่งหนึ่ง แกก็เลยเอาแหอันนี้ทอดลงไป...

(นิทานไม่รู้จบ. 2523 : 156)

จากตัวอย่างดังที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า ตามีถิ่นที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ ที่เป็นคูคลองหนองบึง เป็นถิ่นที่อยู่อาศัยอุดมสมบูรณ์ทางอาหารที่เป็นสัตว์น้ำ เมื่อไม่มีของกิน จะสามารถไปหาปลาตามแหล่งน้ำ ออกไปจับปลาเป็นอาหารโดยใช้แห หาปลามาทำอาหาร

จากตัวอย่างข้างต้นที่กล่าวมา สะท้อนให้เห็นว่า คนจังหวัดระยองอาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำที่เป็นคูคลองหนองบึง มีความสะดวกในการทำมาหากิน เมื่อไม่มีของกินหรือจะทำอาหารจากสัตว์น้ำ จะสามารถไปหาได้ตามแหล่งน้ำจับปลา ปู กุ้งมาเป็นอาหาร โดยใช้แห ซึ่งเป็นเครื่องมือที่คนไทยทำขึ้นมาเพื่อหาปลาหากุ้ง และสัตว์น้ำอื่น ๆ นอกจากนั้นยังสะท้อนให้เห็นว่า แม้ว่าจะบวชเป็นพระเณรแล้ว และวัดที่อยู่ใกล้หนองน้ำ ก็จะเป็นแหล่งอาหาร พระเณรยังไปหาผักในป่าและหาปลาหาปูในหนองน้ำอีกด้วย

#### 3.1.1.4 ถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม

จากนิทานพื้นบ้านที่ได้กล่าวมา สะท้อนให้เห็นว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองส่วนมากได้สะท้อนให้เห็นภาพสังคมในการตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยว่า คนจังหวัดระยองส่วนใหญ่จะสร้างบ้านเรือนใกล้ป่าเขา ทะเล และแหล่งน้ำ นอกจากนั้น ยังมีนิทานพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นที่อยู่อาศัยที่เป็นพื้นที่ทำไร่ทำนาด้วย ดังนี้

นิทานพื้นบ้านเรื่องตาชั้น เล่าประวัติชื่อหมู่บ้านว่า มีชาวบ้านคนหนึ่งชื่อตาชั้น ย้ายจากหมู่บ้านเก่าไปตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยที่ใหม่ เพื่อทำไร่เลี้ยงชีพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีคนชื่อตาชั้น ย้ายภูมิลำเนาจากบ้านเก่า มาตั้งทำไร่ที่หมู่บ้านนี้ มีคนตามมาทำไร่บริเวณนี้ จึงเกิดเป็นหมู่บ้านขึ้น

(ตาชั้น. 2523 : 49)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า การตั้งถิ่นฐานของตาชั้นและชาวบ้านคนอื่น ๆ มีถิ่นที่อยู่อาศัยที่ราบลุ่ม มีการทำมาหากิน โดยทำไร่ จึงมีคนพากันมาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก จนเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้ธรรมชาติ และทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยการเพาะปลูกพืช

จากการศึกษาวิเคราะห์นิทานที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า คนจังหวัดระยองมีถิ่นที่อยู่อาศัยและสร้างบ้านเรือนอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน อยู่อาศัยใกล้ธรรมชาติ เป็นป่าเขา ทะเล เกาะ ไร่นา หนองน้ำ และแม่น้ำ มีการตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ป่า หนองน้ำ ทะเล เช่นเดียวกับกับการสร้างวัด และเมืองที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำ ในนิทานแต่ละเรื่องจึงกล่าวถึงหนองน้ำและป่าไม้มีสัตว์ต่าง ๆ เป็นสภาพความเป็นอยู่ซึ่งสอดคล้องกับภูมิศาสตร์ของจังหวัดในภูมิภาคตะวันออก

### 3.1.2 การประกอบอาชีพ

ในนิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองส่วนใหญ่สะท้อนภาพว่า ชาวบ้านถิ่นที่อยู่อาศัยที่เป็นภูเขา ป่าไม้ ที่ราบลุ่ม และทะเล กับเกาะต่าง ๆ จึงมีความเกี่ยวเนื่องกับการประกอบอาชีพดังนี้

#### 3.1.2.1 การตัดฟันและล่าสัตว์

คนในจังหวัดระยองมีถิ่นที่อาศัยที่เป็นป่าเขา ใกล้ธรรมชาติ จึงประกอบอาชีพเกี่ยวกับการตัดฟันและล่าสัตว์ ดังนิทานพื้นบ้านที่มีเนื้อเรื่องได้เล่าถึงการประกอบอาชีพเป็นพราน มีนิทานทั้งหมด 8 เรื่อง ได้แก่ เรื่องหนุ่มน้อยตัดฟัน ทำไม้เสื่อจึงมีลาย ช่างสมนาคุณ กากับนกงูง ตาชั้น จี๊ไม้ กล้วยไข่เจ็ดหวี ใครจะเหนือกว่าใคร ดังตัวอย่าง

นิทานเรื่องหนุ่มน้อยตัดฟัน เล่าว่า มีชายหนุ่มคนหนึ่งไปตัดฟันในป่าเพื่อเอาไปขายและเลี้ยงชีพ แล้วหลงในป่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เขาก็คนชื่อ เขาตัดฟันขาย เขาก็เข้าป่าตัดฟัน เรื่อยไปหลายวันหลายวัน เข้าหนักเข้าไปหลง หลง... ไปก็มันไม่เจออะไร อยู่ในป่าทึบ เออ หลง ๆ ไปก็นอนค้างคืนหนักเขาก็พอม โซเซ ก็ไปได้ยินเสียง ไก่ขัน เอ๊ะ ก็นึกว่าบ้านคนเข้าไป เข้าไปก็บ้านคนจริงเหมือนกัน บ้านนั้นเค้ามี เป็นแม่หม้ายอยู่ 2 คนกะลูกสาวนะ...

(หนุ่มน้อยตัดฟัน. 2523 : 39)



จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชายหนุ่มมีอาชีพไปตัดฟันในป่า เพื่อเลี้ยงชีพ และแสดงให้เห็นว่า ถิ่นที่อยู่จังหวัดระยองตั้งแต่อดีตมา เป็นถิ่นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งป่าไม้ ภูเขา คนพื้นเมือง จึงมีการดำรงชีพอย่างอุดมสมบูรณ์ ต้องการได้สิ่งใดก็เดินเข้าไปหยิบมากินมาใช้ได้ เหลือกก็เอาไปขาย ในป่ายังมีความหลากหลายของพืชพันธุ์ ดังเช่น เรื่องทำไมเสือจึงมีลาย กล่าวถึงหาวยที่มีประโยชน์ใช้สอยมากมาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นิทานเรื่องทำไมเสือจึงมีลาย เล่าถึงชาวบ้านคนหนึ่งชื่อตาโคไปตัดหาวยในป่ามาใช้และขายได้พบเสือ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ถึงฤดูหนาว ขั้วที่นี้ที่ตาคนนั้นแกชื่อตาโค แกก็ไปตัดหาวยในป่าใหญ่ ป่า  
ถัปกก็ไปเจอเสือเขาก็อยู่ใกล้ๆ เสือเขาก็ไคยิน เอ๊ะ เสียงโครกกราก โกรกกราก แก  
เยื่อหาวยของแก ไอ้เสือกก็ตกใจว่า เอ๊ะนี่ยังงิ โกรกกราก โกรกกรากอยู่ใกล้ๆ  
เสือกก็ย่องเข้ามาเห็นเป็นคนก็ เอ๊ะนี่ทำไมทำไมบ้านของเรานี้ เสือกเดินโง่งงออกไป  
ที่นี้ตาโคเห็นเสือแกก็ตกใจ แกเข้าใจว่า ใจดีต้องสู้เสือก...

(ทำไมเสือจึงมีลาย. 2523 : 58)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ตาโคดำรงชีพโดยอาศัยธรรมชาติ ออกไปหาหาวยในป่ามาใช้มาขาย ในป่านอกจากมีพืชพรรณธรรมชาติแล้ว ยังอุดมไปด้วยสัตว์ป่า คนแตงนิทานจึงนำสภาพความเป็นจริงในป่า มาจินตนาสร้างการแต่งเป็นนิทานหาเหตุผลว่าทำไมเสือจึงมีลายที่ข้างตัว โดยเล่าถึงตัวละครที่มีอาชีพเป็นพราน สะท้อนให้เห็นว่า คนจังหวัดระยองประกอบอาชีพล่าสัตว์ป่า เช่นเดียวกันกับนิทานอีกหลายเรื่อง ดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องช่างสมนาคุณ เล่าว่ามีชาวบ้านสองคนมีอาชีพเป็นนายพราน และได้ไปล่าเนื้อสัตว์ในป่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีพรานสองคน เป็นคนที่มีอาชีพในการล่าสัตว์หาเนื้อ หาเนื้อ...เขาคิดกัน  
ทั้งสองคนว่า วันนี้ จะต้องไปหาเนื้อในป่า แล้วก็ระบุมาคือว่า จะไปหาเนื้อเสือก...

(ช่างสมนาคุณ. 2523 : 100)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า ชาวบ้านสองคนนี้มีอาชีพเป็นพรานล่าสัตว์ต่าง ๆ ในป่า มีทั้งออกไปคนเดียว เป็นคู่ และเป็นกลุ่ม สัตว์ในป่าที่ล่ามีสัตว์ประเภทวางและเสือ เป็นต้น

นอกจากนั้น นิทานพื้นบ้านยังสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านมีอาชีพจับนกยูงไปขาย ดังเช่น นิทานเรื่องกากับนกยูง เล่าถึงนายพรานสามารถขึ้นไปจับนกยูงได้ เพราะอุจจาระของนกกาทำให้ต้นไม้โตขึ้น และรากของต้นไม้โตยาวถึงพื้น จึงทำให้ถูกนายพรานบินขึ้นไปได้ ดังต่อไปนี้

ต้นไทรนะ พอรากถึงดิน ต้นก็โตใหญ่ ก็โตเร็ว รากก็จับได้ นายพรานก็ไต่  
ขึ้นไปจับนกยูงหมด พระโพธิสัตว์เป็นหัวหน้า ก็มองดู เหตุมันมาจากไหน ถึง  
ผลได้เป็นอย่างนี้ มองไป ๆ ว่า เอ้ เมื่อครั้งชะ มันให้กาอยู่คืน ได้ชี้ไว้ ถ่ายคุตรไว้  
เลยเกิดเป็นต้นไทรไว้ เหตุไม่ดี ...

(กากับนกยูง. 2523 : 113)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านมีอาชีพเป็นพราน นอกจากล่าสัตว์ไปขายแล้ว ยังจับ  
นกยูงไปขายด้วย และจะเห็นได้ว่าในถิ่นฐานจังหวัดระยองมีสัตว์ปีกอุดมสมบูรณ์และหลากหลาย  
สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองสะท้อนภาพให้เห็นชาวบ้านจังหวัดระยองประกอบ  
อาชีพค้าหาสิ่งของจากป่าที่เป็นไม้และหาขายสำหรับมาใช้หรือขาย และมีอาชีพที่เป็นนายพรานล่า  
สัตว์ป่าเพื่อดำรงเลี้ยงชีพ

### 3.1.2.2 อาชีพทำไร่ทำนาและทำสวน

จังหวัดระยองมีภูมิประเทศที่เป็นป่าเขา และชาวบ้านจึงตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้ป่าเขา และมี  
อาชีพตัดฟันและล่าสัตว์ในป่า นอกจากนั้นยังมีภูมิประเทศที่เป็นที่ราบ สามารถทำอาชีพทำไร่  
ทำนาปลูกข้าวได้ เป็นอาชีพเกษตรกรรม ดังนี้

นิทานเรื่องดาขัน เล่าถึงมีชาวบ้านคนหนึ่งชื่อดาขัน และย้ายบ้านไปถิ่นใหม่เพื่อทำไร่  
เลี้ยงชีพ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีคนชื่อดาขัน ย้ายภูมิลำเนาจากบ้านเก่า มาตั้งทำไร่ที่หมู่บ้านนี้ ตามามี  
คนตามมาทำไร่บริเวณนี้ จึงเกิดเป็นหมู่บ้านขึ้น

(ดาขัน. 2523 : 49)

จากตัวอย่างได้กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า ดาขันกับชาวบ้านดำรงชีพในการทำไร่ แม้จะย้าย  
ที่อยู่แต่ก็ยังรักษาอาชีพเดิม ฉะนั้นการย้ายที่อยู่ใหม่ก็จะหาสถานที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ทำไร่เป็น  
อาชีพเลี้ยงตัวเอง เช่นเดียวกับการทำนา ดังนี้

นิทานเรื่องนกเขา เป็นนิทานกล่าวถึงการประกอบอาชีพทำนาของชาวบ้าน โดยผ่านตัว  
ละคร สัตว์นกเขา เมื่อถึงฤดูปลูกข้าวแล้วชีวิตจะเป็นทุกข์ เพราะหว่างไม่มีที่เก็บข้าว ดังตัวอย่าง  
ต่อไปนี้

หน้าข้าวแก่นี่นะสะ นกเขาจะพอม เพราะว่ามันเป็นทุกข์ กลัวว่าไม่มียุ้งจะ  
ใส่ข้าว จะเอาข้าวไปเก็บไว้ที่ไหน ที่เรามันนึกเดียว ก็มีเฉพาะท้องเท่านั้น เขาเลย  
เป็นทุกข์ พอม ออกแหลม

(นกเขา. 2523 : 55)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่นั้นมีชาวบ้านประกอบอาชีพด้วยการทำนาปลูกข้าว จึงมีนิทานที่กล่าวถึงการปลูกข้าว และเมื่อเก็บเกี่ยวข้าว นกเขาจะมาหาข้าวกิน ในขณะที่ชาวบ้านจะเก็บข้าวในยุ้งฉาง นกเขาก็จะไม่มีข้าวกิน เพราะต้องบินมาหาอาหารที่พื้นราบที่ทำนา นิทานเรื่องนี้จึงสะท้อนว่า ชาวบ้านทำอาชีพเป็นชาวนา

นิทานเรื่องจิ้งจอก เล่าถึงชาวบ้านคนหนึ่งที่เป็นชาวนา ไปเลี้ยงควายที่ท้องนา และพูดโอ้อวดว่า ควายของตนเองใหญ่สูงถึงท้องฟ้า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นานมาแล้ว ที่ตาแก่อยู่คนเดียว ตาแก่นี้เป็นชาวนานะฮะ วันหนึ่งแกก็ต้อนควายไปเลี้ยงที่ท้องนา บังเอิญแกนอนหลับนะ ตื่นขึ้นมาก็ควายหาย แกก็เที่ยวตามควายของแกไปตลอดทุ่งก็ไม่พบ บังเอิญไปเจอเด็กเข้า เด็กนั่งเล่นอยู่แถว ๆ ริมไม้ ก็ถามเด็กว่า เฮ้ย ไอ้เจ้าเด็กน้อยนี้ เห็นควายของลุงมั่งมั๊ย เด็กก็ถามว่า ควายลุงรูปร่างเป็นยังไง เออ เขามันสูงระฟ้าละโว้ย...

(จิ้งจอก. 2523 : 129)

จากตัวอย่างดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ชาวบ้านจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นชาวนา และทำงานในทุ่งนาและเลี้ยงควายไว้ใช้งาน

นิทานเรื่องใครจะเหนือกว่าใคร เล่าถึงครอบครัวสองครอบครัว ครอบครัวหนึ่งมีอาชีพเป็นชาวนา อีกครอบครัวหนึ่งเป็นชาวสวน สองครอบครัวนี้เป็นเพื่อนกัน และเป็นคนขี้นิยวทั้งคู่เหมือนกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อ้อ..มีชายสองคน คนหนึ่งเป็นชาวสวน อีกคนเป็นชาวนา ต่างเป็นเพื่อนกัน รักใคร่กันมาก แต่คนทั้งสองคนเนี่ยรู้สึกว่าจะขี้นิยวทั้งคู่ เขาจึงคบกันเป็นเพื่อนกันได้...

(ใครจะเหนือกว่าใคร. 2523 : 138)

จากตัวอย่างนิทานสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านส่วนหนึ่งประกอบอาชีพเป็นชาวไร่ ชาวนา หรือชาวสวน และอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน จนเป็นเพื่อนกัน

นิทานเรื่องกล้วยไข่เจ็ดหวี เป็นนิทานเล่าถึงการประกอบอาชีพเป็นชาวสวน เล่าว่า มีลูกศิษย์คนหนึ่งของหลวงพ่อบอกออกมาบวชแล้วทำตามคำสั่งของหลวงพ่อบอก ไปทำอาชีพเป็นชาวสวนและปลูกกล้วยไข่ให้ได้เจ็ดหวี เอาไปขายมีฐานะร่ำรวย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หลวงพ่อบอกว่า ให้เอ็งไปปลูก กล้วยไข่เจ็ดหวี ให้ได้ 7 หวี ปลูกกล้วยไข่ให้ได้ 7 หวีก็แล้วกัน ถ้าได้ 7 หวีเมื่อไร เอ็งก็เป็นเศรษฐีเมื่อนั้นแหละ ...

ก็ปลูกมันเรื่อย ๆ ไปนะแหละอีก ปลูกจะให้ได้ 7 ทีวีให้ได้ ก็ตัด...กล้วย  
ไซ้ไปขายหลายปี เข้าหลายปีเงินทองมากเข้าทุกที ทุกที ...

(กล้วยไซ้เจ็ดทีวี. 2523 : 157)

จากตัวอย่างเนื้อเรื่องสะท้อนให้เห็นว่า ลูกศิษย์ของหลวงพ่อมืออาชีพเป็นชาวสวนปลูกกล้วย  
ไซ้ และนำเอากล้วยไซ้ไปขาย ซึ่งเป็นอาชีพการทำเกษตรของชาวบ้าน

สรุปได้ว่า ชาวบ้านจังหวัดระยองประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเกษตร มีการทำไร่ ทำนา  
ทำสวน ชาวนาปลูกข้าว ชาวสวนพืชสวน ชาวไร่ปลูกพืชไร่ อันเนื่องมาจากถิ่นที่อยู่อาศัยมี  
ความหลากหลายทางธรรมชาติ คือ มีป่า มีเขา มีพื้นที่ราบลุ่มทำนา มีพื้นที่ทำสวน มีพื้นที่ทำไร่ อยู่  
ใกล้แหล่งน้ำ คือ มีแม่น้ำ มีทะเล มีห้วยหนองคลองบึง อุดมไปด้วยของกินของใช้ตามธรรมชาติ  
มากมาย มีทั้งที่ต้องลงทุนทำและสามารถเก็บกินได้จากธรรมชาติ

### 3.1.2.3 การหาปลา

คนจังหวัดระยองมีถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้แหล่งน้ำ ซึ่งเป็นคูคลองและแหล่งน้ำ นิทานพื้นบ้านจึง  
สามารถสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านดำรงชีพเกี่ยวกับการหาอาหารในแหล่งน้ำ มีอาชีพหาปลาที่  
หนองน้ำ นิทานได้สะท้อนถึงการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการทำประมง เป็นนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่  
เรื่องขมบาลหูหนวก ปลาตัวผัว-ปลาตัวเมีย ดังนี้

นิทานเรื่องขมบาลหูหนวก เล่าว่า มีชาวบ้านคนหนึ่งมีอาชีพที่ชอบที่สุดก็คือไปทอดกุ้งตาม  
บึงคลอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คือมีตาแก่คนหนึ่งครับ ตั้งแต่เกิดมานี้ แก่ไม่มีอาชีพเป็นหลักเป็นแหล่ง  
ครับ แก่มีอาชีพอยู่อย่างเดียวที่ชอบของแก่ที่สุดก็คือ เมื่อถึงเวลาแก่ก็สะพายแห  
ของแก่เนี่ยะ ไปเที่ยวทอดกุ้งตามบึงคลองหนองน้ำนะฮะ...

(ขมบาลหูหนวก. 2523 : 141)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ตามีอาชีพทอดกุ้งตามคลองน้ำ และมีชาวบ้านประกอบอาชีพ  
ด้วยการใช้แหจับสัตว์น้ำ เพื่อหากุ้งมาเป็นอาหาร นอกจากนี้ ยังทอดแหหาปลาที่หนองน้ำด้วย

นิทานเรื่องปลาตัวผัว-ปลาตัวเมีย เล่าถึงชาวบ้านมีอาชีพไปหาปลาที่หนองน้ำด้วยกันและได้  
ปลามากมายนำกลับบ้านมาทำเป็นอาหาร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วันหนึ่งมีชาย 2-3 คน ไปทอดแหในหนองน้ำ ในขณะที่ทอดนั้น ก็ได้ปลา  
ช่อนมาหลายตัวก็นำมาบ้านมาถึงบ้านก็นำมาใส่ภาชนะไว้ระครับ...

(ปลาตัวผัว-ปลาตัวเมีย. 2523 : 144)

จากตัวอย่างที่ได้กล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านมีอาชีพทำประมง ใช้เครื่องมือที่ทำขึ้น  
เองอย่างง่ายคือ แหทอดหาปลาในแหล่งน้ำได้ปลาช่อนที่หาได้ง่ายขายในหนองน้ำ

สรุปได้ว่า อาชีพหนึ่งของชาวบ้านจังหวัดระยองที่สะท้อนผ่านนิทานพื้นบ้านคือทำอาชีพประมง เครื่องมือที่ใช้จับปลา คือ แห โดยทอดลงไปในหนองน้ำก็จะได้สัตว์น้ำ เช่น ปลา กุ้ง เป็นต้น

### 3.1.2.4 การค้าขาย

นอกจากนั้นนิทานพื้นบ้านของจังหวัดระยองยังสะท้อนให้เห็นว่า คนในจังหวัดระยองได้ตั้งถิ่นที่อยู่อาศัยใกล้ธรรมชาติ มีการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการเกษตรแล้ว สะท้อนถึงการประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับการค้าขาย มีนิทาน 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องตาม่องล่ายและ ไอ้สี่เกลอจี๊ผิ้น ดังนี้

นิทานเรื่องตาม่องล่าย เล่าถึงตัวละครชื่อตาม่องล่ายเป็นพ่อค้าและค้าขายกับประเทศจีนและประเทศลาว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องมันยังงี้ ตาม่องล่ายนะ แกเป็นพ่อค้า อยู่ที่ปักกิ่ง แล้วก็เมียของตาม่องล่ายก็ชื่อนางรำพึง ลูกสาวชื่อนางยม โดย นางยม โดยคนนี้ สวยมาก สวยหาตัวจับยากเชียวละ ไอ้เจ้าลาว ฝ่ายข้างลาวก็มาค้าขายเหมือนกัน มาค้าขายก็มาติดเนื้อต้องใจลูกสาวตาม่องล่าย ไซ้มัย...

(ตาม่องล่าย. 2523 : 41)

จากตัวอย่างข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่า ตาม่องล่ายมีอาชีพเป็นพ่อค้าทำการค้าขายกับทั้งคนไทยคนจีนและคนลาว ชาวบ้านจังหวัดระยองมีอาชีพเป็นพ่อค้า จึงค้าขายกันพ่อค้าต่างชาติได้ และคู่ค้าที่สำคัญก็คือพ่อค้าชาวจีน

นอกจากนั้นยังนิทานเรื่องหนึ่งได้กล่าวว่า ชาวบ้านประกอบอาชีพเปิดร้านขายฝิ่น เป็นนิทานเรื่องไอ้สี่เกลอจี๊ผิ้น มีเนื้อเรื่องเล่าถึงชาวบ้านเปิดร้านขายยาฝิ่น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยโบราณ ไอ้คนติดฝิ่นนะ ถึงเวลามันก็ต้องไปสูบฝิ่น ถึงเวลามันก็ไปทุกวัน ๆ ที่นี้ เจ้าของร้านขายยาสูบฝิ่นเห็นใจ แต่ว่าคำโบราณเขาถือว่าคนสูบฝิ่นนี้มีความคิดดี...

(ไอ้สี่เกลอจี๊ผิ้น. 2523 : 143)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านประกอบอาชีพด้วยการเป็นพ่อค้าตามค่านิยมของคนยุคสมัยนั้น แตกต่างจากการเปิดร้านค้าเล็ก ๆ หรือไปขายตามตลาด

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองสะท้อนภาพให้เห็นว่า คนระยองประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า ค้าขายกับคนจีนและคนลาว และนอกจากนี้มีพ่อค้าเปิดร้านขายฝิ่นตามค่านิยมของยุคสมัยนั้น

### 3.1.2.5 แพทย์

สังคมไทยมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลง ในนิทานบางเรื่องได้สะท้อนให้เห็นการประกอบอาชีพที่เปลี่ยนแปลงไปตามสมัยใหม่ เช่น เป็นแพทย์ นิทานที่ได้สะท้อนให้เห็นว่ามีการทำอาชีพเป็นแพทย์ในเนื้อหาของนิทาน มีทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องเทียบไม่น่าเลย โศกยพราหมณ์ ดังนี้

นิทานเรื่องเทียบไม่น่าเลย เล่าว่ามีชาวบ้านที่มีอาชีพเป็นหมอ และรักษาแม่ชिकนหนึ่งที่ป่วย โดยนัดให้ตรวจปีศาจเพื่อตรวจว่าเป็นโรคอะไร ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คือมีชिकนหนึ่งก็ป่วย ก็ให้เด็กไป เอ๊ยให้หมอตตรวจว่า เป็นโรคอะไรนี่  
ตรวจก็เอา หมอก็นัดว่า เคียวพรงนี้ให้เอาเอี้ยวไปตรวจ...

(เทียบไม่น่าเลย. 2523 : 148)

จากตัวอย่างดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า ชาวจังหวัดระยองมีอาชีพเป็นแพทย์ มีการวินิจฉัยโรคโดยตรวจปีศาจเพื่อวินิจฉัยว่าจะรักษาอย่างไร เป็นวิธีการที่แตกต่างจากสมัยก่อน มีการตรวจและการรักษาความเจ็บป่วยที่เปลี่ยนแปลงไปตามวิชาการแพทย์สมัยใหม่ ดังเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่อง โศกยพราหมณ์ เล่าถึง โศกยพราหมณ์ได้เจ็บป่วย จึงไปหาหมอรักษา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เศรษฐีคนนี้ชื่อว่า โศกยพราหมณ์ครับ เป็นคนที่ร่ำรวยแก้วแหวนเงินทอง  
ว่าไม่เคยทำบุญทำทาน แม้แต่จะสร้างถาวรวัตถุในพระอารามก็ไม่เคยครับ ทีนี้  
ต่อมานี้เกิดป่วยไข้ล้มเจ็บขึ้น หมอจะรักษาเท่าไร ๆ ก็ไม่มีทางที่จะดีขึ้นเลยครับ ผล  
ที่สุดก็สิ้นใจตาย ตายไปแล้วก็กลับไปเกิดเป็นสุนัข ...

(โศกยพราหมณ์. 2523 : 91)

จากตัวอย่างดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อชาวบ้านเจ็บป่วยก็จะรักษาจากแพทย์สมัยใหม่ ต่างจากสมัยก่อนที่รักษาโดยหมอพื้นบ้านหรือหมอแผนโบราณที่สืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ

สรุปได้ว่า เมื่อชาวบ้านจังหวัดระยองมีอาการเจ็บป่วยก็จะรักษา จึงมีการประกอบอาชีพเป็นแพทย์เพื่อตรวจวินิจฉัยรักษาโรค

สรุปได้ว่า การประกอบอาชีพที่ปรากฏในนิทานส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการเกษตร มีชาวนา ชาวสวนชาวไร่ นายพรานผู้ประกอบอาชีพล่าสัตว์ จับสัตว์ป่าและหาของป่าเอาไปขาย นอกจากนี้ยังทำอาชีพหาปลา ไปทอดแหที่หนองน้ำ ซึ่งสอดคล้องกับสภาพของแหล่งถิ่นที่อยู่อาศัย ต่อมาได้ติดต่อทำการค้ากับชาวต่างชาติ และการประกอบอาชีพเป็นแพทย์ตามความเจริญสมัยใหม่

### 3.1.3 อาหารการกิน

อาหารการกินเป็นปัจจัยสำคัญในชีวิตของมนุษย์ นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองได้สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการบริโภคอาหารของคนไทย ตั้งแต่การใช้ภาชนะ เครื่องใช้ในการปรุงอาหาร วิธีการปรุงอาหาร รวมทั้งลักษณะของอาหารการกินของชาวบ้าน เป็นนิทานทั้งหมด 6 เรื่อง ได้แก่ เรื่องหนุ่มน้อยตัดฟัน ตาบอดตาใส แม่โพสพ หมากับแมว อาจารย์แก้แค้นเด็กวัด และพระไปป่าฟันไม้ ดังนี้

นิทานเรื่องหนุ่มน้อยตัดฟัน เล่าถึงชาวบ้านมีอาหารการกินเป็นข้าว โดยกล่าวถึงชายหนุ่มคนหนึ่งไปตัดฟันในป่าและหลงทาง ได้พบบ้านของแม่ลูกสองคน และแม่ลูกสองคนสงสารชายหนุ่ม จึงหุงข้าวทำอาหารให้กิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เข้าไปเขาเล่า ถามมา มา มายังไงเนี่ย นั่นก็เล่าไปตามเรื่อง มาตัดฟันหลง  
มาหลายคืนแล้ว ข้าวปลาไม่ได้กิน ทีนี้ เขาก็สงสาร หุงข้าวหามาให้กิน...

(หนุ่มน้อยตัดฟัน. 2523 : 39)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า แม่ลูกสองคนหุงข้าวเป็นอาหารให้หนุ่มน้อยกิน และอาหารการกินของชาวบ้านมีข้าวและกับข้าว กินข้าวเป็นหลัก และประกอบด้วยกับข้าว ส่วนใหญ่จะเป็นปลา คนไทยจึงเรียกว่า ข้าวปลา และมีคำพูดว่า “กินข้าวกินปลา”

นิทานเรื่องตาบอดตาใส เล่าถึงชาวบ้านมีอาหารการกินที่เป็นข้าวเหมือนกันซึ่งได้เล่าว่า มีตาขายสองคน เมื่อตาไปทำงานที่ท้องนา ชายจะหุงข้าวและเอาข้าวไปให้ตากิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตาบอดตาใสแกลไปใช้ควาย แกลไปใช้ควายนี้ ทีนี้เมียก็หาข้าวไปส่ง หาข้าว  
ไปส่ง ทีนี้เมียไปถึงก็ไปวางหาบ ก็บอกผัวว่าคูหมาด้วย จะไปตักน้ำชะเตี๋ย...

(ตาบอดตาใส. 2523 : 142)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชายหุงข้าวให้ตากินเป็นอาหาร และตาขายได้กินข้าวเป็นประจำวัน นอกจากนั้นนิทานยังได้กล่าวถึงการทำบุญ โดยจะเตรียมหุงข้าวไว้ตักบาตรพระในตอนเช้า ดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องแม่โพสพ มีเนื้อเรื่องกล่าวถึงวิธีการหุงข้าว กล่าวว่า แม่โพสพเมื่อชีวิตที่มีความเดือดร้อน เพราะทำอาหารใช้วิธีหุงข้าวแบบไม่เจ็ดน้ำหรือเทน้ำออก แล้วหุงข้าวต่อไป จนน้ำแห้งข้าวสุกเป็นข้าวสวย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีครอบครัวหนึ่ง นี้ความชั่วหยาบคายของมวลมนุษย์ แม่โพสพจึง  
เบ็อยู่ไม่ไหวเกิด ใจความเดือดร้อนอยู่เสมอ หุงข้าวต้องเอาฝาละมีแข็งแข็งกะปาก  
หม้อนะ ก็ปวดศีรษะเหลือเกิน ไม่เอาผ้าเช็ดอะไร...

(แม่โพสพ. 2523 : 111)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตในด้านอาหารว่าหุงข้าว แม่โพสพเป็นอาหาร และทำให้เข้าใจได้ว่าชาวบ้านได้กินข้าวเป็นอาหารหลัก และได้ใช้หม้อสำหรับหุงต้มทำอาหาร และมีวิธีหุงข้าวโดยเฉพาะ ดังเช่น เรื่องพระไปป่าฟันไม้ เป็นนิทานกล่าวถึงกระทะที่ใช้เป็นเครื่องมือปรุงอาหาร ดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องพระไปป่าฟันไม้ มีเนื้อเรื่องล้อเลียนพระเณรที่อยากกินอาหาร และไปหาผักหาปูในป่า แต่ไม่ต้องการทำพิธีกรรม เพราะฆ่าสัตว์ จึงหาอุบายให้ปูไต่บนไม้ที่พาดบนขอบกระทะ เมื่อน้ำมันในกระทะร้อน ปูจะตกลงไปและตายเอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กาลครั้งหนึ่ง พระและเณรไปป่าฟันไม้ ถึงเวลากลางวัน มีแต่ข้าวอย่างเดียวกับไม่มี จำเป็นต้องไปหาผักในป่า ผักได้แล้ว ไปเจอนองน้ำเข้าแห่งหนึ่ง มีปูอยู่เป็นอันมาก จับปูมา ไปกับเณรด้วย เณรจับ จับมาเป็นจำนวนมาก พอใกล้เวลาจะฉันจึงหัน ตั้งกระทะเข้าก่อไฟให้น้ำมันอุ่นๆ แล้วก็เอาไม้พาดเข้า พาดปากกระทะ ...

(พระไปป่าฟันไม้. 2523 : 149)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า พระได้หาผัก หาปลาและปูมาเป็นกับข้าว และมีวิธีเล็งการทำพิธีกรรมด้วยการนำไม้มาพาดขอบกระทะให้ปูไต่และมันจะตกลงในน้ำมัน ปรุงเป็นอาหารได้ นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า กับข้าวของชาวบ้านประกอบด้วยผัก ปลาและปู โดยใช้กระทะเป็นเครื่องมือทำอาหาร

นิทานเรื่องหมากับแมวและอาจารย์แก้แค้นเด็กวัดเป็นนิทานเล่าถึงอาหารของชาวบ้านอีกอย่างหนึ่ง ก็คือปลาช่อนและเนื้อย่าง เป็นวิธีทำอาหารด้วยการย่าง ดังนี้

นิทานเรื่องหมากับแมว เล่าว่าเศรษฐีช่างปลาไว้กิน แต่ถูกหมาแมวขโมยแย่งไปกิน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แมวกับหมาก่อนนี้ เขาไม่ค่อยจะถูกกัน ก็มีเศรษฐีคนหนึ่ง เขาเลี้ยงแมวกับหมาไว้ อำ แต่ว่าเขาช่างปลาไว้ ปลานี้หายไปตั้งหลายครั้งแล้ว ...

(หมากับแมว. 2523 : 57)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า อาหารของเศรษฐีคือปลาช่อน เป็นการทำอาหารด้วยวิธีย่าง เป็นภาพสะท้อนที่เล่าไว้ในนิทานเรื่องอื่น ๆ ด้วย ดังเช่นนิทานเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องอาจารย์แก้แค้นเด็กวัด เล่าว่าอาจารย์อยากกินเนื้อย่าง จึงสั่งให้เด็กไปย่างเนื้อดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก็อาจารย์วัดนั้น อยากจะกินเนื้อย่างนะสะ ก็ใช้เด็กนี้ไปย่างเนื้อ เด็กย่างไปกินไปย่างไปกินไป...



พอรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง อาจารย์ก็เอาอย่างนี้อีก อยากจะกินเนื้อปลาตุก ก็ให้  
เด็กนี้ไปย่างปลาตุก...

(อาจารย์แก้แค้นเด็กวัด. 2523 : 151)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า อาหารที่นิยมกินกันคือเนื้อย่าง แม้แต่พระก็ยังสั่งให้เด็กย่าง  
เนื้อเพื่อฉันเป็นอาหาร

สรุปได้ว่า นิทานสะท้อนให้เห็นว่า อาหารของคนจังหวัดระยองมี “ข้าว” เป็นอาหารสำคัญ  
ในชีวิตประจำวัน และรับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก ชาวบ้านจะหุงข้าวด้วยมือและใช้กระทะมา  
ทำกับข้าว และใช้วิธีย่าง เช่น ย่างเนื้อและปลามาเป็นอาหารคนไทยจึงมีคำพูดว่า ข้าวปลา และมี  
ภาษาพูดว่า “กินข้าวกินปลา”

### 3.1.4 ลักษณะครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป  
ไป ครอบครัวจึงเป็นสังคมย่อย ๆ มีการดูแลและช่วยเหลือกัน นิทานได้สะท้อนภาพครอบครัวที่มี  
ความสัมพันธ์ที่สนิทสนมแนบแน่นต่อกัน นิทานพื้นบ้านเป็นเรื่องเล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามความคิด  
และจินตนาการ หรือเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในห้องถัก เนื้อเรื่องนิทานจึงกล่าวถึงตัวละครและ  
ครอบครัวที่ ประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสัมพันธ์ต่อกันด้วยการแต่งงาน แล้วแยกออกจาก  
ครอบครัวของพ่อแม่ หรืออยู่ร่วมกับพ่อแม่และญาติพี่น้อง แต่ละคนมีหน้าที่ของตน

นิทานที่สะท้อนให้เห็นถึง โครงสร้างและความสัมพันธ์ในครอบครัว มีทั้งหมด 9 เรื่อง  
ได้แก่ เรื่องพ่อกับลูก หนูนุ่มน้อยตัดฟัน เกาะสะเก้คราหอมจันทร์ นันทิตเถระ ท้าวสุภมิตร สุริยคราส  
จันทร์คราส ผัวกับเมีย นิทานไม่รู้จบ ไม้เซ็ดตุคตุคตาย ดังนี้

นิทานเรื่องพ่อกับลูก เล่าถึงโครงสร้างและความสัมพันธ์ของครอบครัวประกอบด้วยพ่อลูก  
และลูกสะใภ้คนในครอบครัวช่วยกันทำงาน โดยเนื้อเรื่องได้เล่าว่า มีตาคนหนึ่งอยู่กับลูก และได้ขอ  
ผู้หญิงคนหนึ่งไว้ให้เป็นภรรยาของลูกชายเมื่อสักจากการบวช ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในกาลครั้งหนึ่ง มีพ่อกับลูกอยู่ 2 คนก็ได้ อยู่บ้านเรือนเดียวกันมานาน  
หลายปี แต่ลูกชายก็โตขึ้นบวชก็สึกออกมา ก็ได้ไปขอเอาเมียมาไว้ ฝ่ายทางเมียก็  
เป็นผู้ที่ขยันขันแข็ง เช้าขึ้นก็ลุกขึ้น ต้มหม้อ เช็ดบ้าน ปัดกวาดบ้าน อยู่เสมอ ๆ มา...

อยู่มาวันหนึ่ง ไอ้เจ้าผัวก็ต้องไปจ่ายตลาด เพราะว่าตลาดมันอยู่ห่างไกล  
จากบ้านสักเท่าไร...

(พ่อกับลูก. 2523 : 126)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวนี้ประกอบด้วยพ่อลูกและลูกสะใภ้ รวมเป็นสามคน และก่อนที่ผู้ชายจะแต่งงานก็ต้องบวชก่อน และพ่อจะหาคู่ครองให้ เมื่อแต่งงานและอยู่กันเป็นครอบครัวแล้ว ผู้ชายจะไปค้าขายที่ตลาดเพราะตลาดอยู่ไกลจากที่บ้าน และผู้หญิงทำงานบ้าน สองคนสามีภรรยาจะแบ่งหน้าที่ทำงานกันตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน

นิทานเรื่องดาบอดดาไส เป็นนิทานเล่าว่าตายายเป็นสามีภรรยา กัน เมื่อตาไปทำนา ยายจะเอาข้าวไปให้ตา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ดาบอดดาไส แยกไปใช้ควาย แยกไปใช้ควายนี้ ที่นี้เมียก็หาข้าวไปส่ง หาข้าวไปส่ง ที่นี้เมียไปถึงก็ไปวางหาบก็ว่า ก็บอกผัวว่าดูหมาด้วย จะไปตักน้ำชะเตี๋ย...

(ดาบอดดาไส. 2523 : 142)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อผู้หญิงผู้ชายแต่งงานกันมีความสัมพันธ์ที่เป็นสามีภรรยา กัน ก็จะแบ่งหน้าที่และช่วยกันทำงาน ผู้ชายทำงานนอกบ้าน ในเรื่องนี้คือ ตาทำงานที่ท้องนา ยายจะมีหน้าที่ทำอาหารนำไปให้สามี

นอกจากนั้น นิทานยังสะท้อนให้เห็นว่า คนในครอบครัวมีความสัมพันธ์เป็นสามีภรรยา ทำหน้าที่ช่วยเหลือกันในการทำงานและการเลี้ยงลูก ดังนิทานเรื่องหนูน้อยตัดพิน เล่าว่าชายหนุ่มคนหนึ่งเข้าป่าตัดพิน พบแม่ลูกสองคนและพักอาศัยอยู่ด้วย อยู่ไปก็ได้ลูกสาวเป็นภรรยา ผู้ชายจะทำงานหาเลี้ยงครอบครัวและช่วยภรรยาเลี้ยงลูก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เขาก็กินซื้อ เขาคัดพินขาย เขาก็เข้าป่าตัดพิน เรื่อยไปหลายวันหลายวัน เข้าหนักเข้าไปหลง หลง... ไปก็มันไม่เจออะไร อยู่ในป่าถึบ เออ หลง ๆ ไปก็นอนค้างคืน หนักเขาก็ผอมโซเซ ก็ไปได้ยินเสียงไก่ขัน เอ๊ะ ก็นึกว่าบ้านคนเข้าไป เข้าไปก็บ้านคนจริงเหมือนกัน บ้านนั้นเค้ามี เป็นแม่หม้ายอยู่ 2 คนก็ลูกสาวนะ...

อยู่ไป ๆ นานเขาก็ไปได้ลูกสาวเขาเข้า ฮือ ได้ลูกสาว มีลูกออกมา มีลูกทำไ้ ก็ไปปลัดกันไปทำงาน ผัวอยู่บ้านข้าง เมียไปข้าง เมียไปก็สั่งแล้วว่า ไม่ต้องไปทำอะไร พูคอะไร เลี้ยงตะลูกเถอะ ...

(หนูน้อยตัดพิน. 2523 : 39)

จากตัวอย่างสะท้อนให้ว่า ในครอบครัวประกอบด้วยสมาชิกแม่และลูกสาว ผู้ชายผู้หญิงแต่งงานกัน ก็เป็นสมาชิกของครอบครัว เมื่อมีลูกก็เป็นลูกของพ่อแม่ พ่อแม่ลูกจะอยู่ด้วยกัน พ่อแม่มีหน้าที่เลี้ยงลูกและทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว เอาใจใส่ดูแลลูกอย่างดี มีการแบ่งหน้าที่ช่วยกันทำงาน

นิทานเรื่องเกาะสะเก็ด เล่าถึงโครงสร้างของครอบครัวที่ประกอบด้วยพ่อแม่ลูก เล่าว่า มีตา ยายอยู่กันมาหลายปีแต่ไม่มีลูก จนถึงวันหนึ่งยายตั้งครรภ์และคลอดลูกชายคนหนึ่ง ตั้งชื่อว่า แลง ตา ยายดูแลลูกอย่างทะนุถนอม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในกาลครั้งหนึ่ง มีพ่อเมียคู่นั่งอยู่กินกันมาเป็นสิบ ๆ ปี ลูกเต้าแก่ก็ไม่มี พ่อเมียคู่นี้ ก็คือ ตาเพชรกับยายอ้าย ในกาลต่อมายายอ้ายแก่ก็บอกกับตาเพชรว่า เรา อยากจะมีลูกสักคนหนึ่ง ทำอย่างไรถึงเราจะได้...

พออยู่ต่อมาอีกไม่นาน ไม่เท่าไรนักไม่รู้จะไปโคคเอาอีมืดไหนเข้า เกิด ยายอ้ายท้องขึ้นมา ยายอ้ายแก่ก็คิดว่า เราต้องได้ลูกแน่ ๆ ไม่เสียที่ที่เราเกิดมา ได้เป็นแม่คนละว่า...

พออยู่มาอีกไม่กี่เดือนก็ครบกำหนดคลอด เจ้าเด็กตัวน้อย ๆ ก็ออกจาก ครรภ์ เป็นผู้ชายแข็งแรงน่ารัก 2 ตายายก็ช่วยกันทะนุถนอมกลม่อมเลี้ยง เลี้ยงกัน มา อย่างดียิ่งไม่ให้ไตไรไม่ให้ตอมว่างั้นเถอะ ต่อมาก็ให้สมญาว่า ไอ้แลง ...

(เกาะสะเก็ด. 2523 : 49-50)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ในครอบครัวประกอบด้วยพ่อแม่และลูก มีพ่อแม่ทำหน้าที่เป็น หลักของบ้าน ในนิทานจะเรียกว่า ตายาย ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ของบ้าน เป็นพ่อแม่ของลูก ก็จะสะท้อนภาพ ว่า ผู้ใหญ่จะทำหน้าที่เลี้ยงดูลูกหลาน ในครอบครัวพ่อแม่จะเลี้ยงลูกเป็นอย่างดี ทะนุถนอมด้วยความรักใคร่อยู่ครอบครัว

นอกจากนี้ นิทานยังได้สะท้อนให้เห็นลักษณะครอบครัวที่เป็นครอบครัวระหว่างกันในมี ลูกหลายคนในครอบครัวผ่านเนื้อเรื่องนิทาน ดังเช่น เรื่องราหูอมจันทร์ ได้เล่าว่าพระราหูมีพี่น้องกัน ทั้งสามคน และพระราหูเป็นคนสุดท้าย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ยังงี้จะ มีลูกสามคนเนี่ยะ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหูนี้ อ้า พ่อแม่มี ลูก 3 คนนะ ทีนี้ พ่อแม่ตายเสียหมดนะ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู นี่เป็นพี่น้องกัน พระอาทิตย์เป็นพี่ พระจันทร์เป็นน้อง พระราหูเป็นน้องสุดท้อง ...

(ราหูอมจันทร์. 2523 : 62)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ในครอบครัวหนึ่งอาจจะมีลูกหลายคน ไม่จำเป็นว่ามีแต่พ่อแม่กับลูกคนเดียวเป็นลูกของพ่อแม่ที่เป็นพี่น้องกัน เป็นพี่คนโต พี่คนกลาง และน้องคนสุดท้อง ดังเช่นพระอาทิตย์เป็นพี่คนโต พระจันทร์เป็นพี่คนกลาง และพระราหูเป็นน้องสุดท้อง

นอกจากนิทานพื้นบ้านจะสะท้อนภาพของครอบครัวที่ประกอบด้วยสมาชิกต่าง ๆ กัน มีพ่อแม่ ลูก และพี่น้องแล้ว ยังสะท้อนภาพปัญหาในครอบครัวด้วย ดังนี้

นิทานเรื่องท้าวศุภมิตร เล่าว่า ท้าวศุภมิตรเป็นกษัตริย์ ถูกน้องแย่งชิงเมืองไปครอบครอง ท้าวศุภมิตรจึงต้องพามเหสีและพระโอรสหนีออกจากเมือง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คนหนึ่งเป็นกษัตริย์ครองเมือง ที่นี้น้องชายคิดขบถจะฆ่าท้าวศุภมิตรเสีย แล้วเอาภรรยาท้าวศุภมิตร ที่นี้น้องก็ท้าวศุภมิตรสู้ไม่ได้ก็พาลูกเมียหนีออกจากท่ายเมือง หนีออกจากเมืองไป...

(ท้าวศุภมิตร. 2523 : 93)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นปัญหาความสัมพันธ์ของพี่น้องในครอบครัวที่มีลูกหลายคน และเป็นครอบครัวขยาย ท้าวศุภมิตรกับน้องชายเป็นพี่น้องกัน เมื่อแต่งงานไปแล้ว ก็ไปตั้งครอบครัวใหม่ต่อ ท้าวศุภมิตรถูกน้องชายแย่งชิงเมืองไปครอง ต้องหนีออกจากเมือง สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาการเป็นพี่น้องกัน แม้จะมีความสัมพันธ์เป็นลูกของพ่อแม่เดียวกัน แต่ก็มี ความขัดแย้งและแย่งสมบัติกัน น้องคิดจะฆ่าพี่และเอาภรรยาของพี่มาเป็นภรรยา

นิทานยังสะท้อนให้เห็นปัญหาของครอบครัวที่เกิดจากขาดแคลนอาหาร ดังนิทานเรื่อง สุริยะคราสจันทรคราส เล่าว่ามีตายายสองคนเป็นพ่อแม่ของสุริยะคราสกับจันทรคราส เพราะชีวิตที่ลำบากและไม่มีอาหารกิน จึงคิดจะฆ่าลูกทั้งสองให้ตาย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีเรื่องอยู่ว่ามีตายายสองคน ที่นี้มีลูกขึ้นสองคน นี้ไอ้ความอดอยาก แร้นแค้น มันทำให้พ่อแม่อยากเกลียดชังลูก ความจริงไอ้พ่อแม่ธรรมดาก็ไม่ได้เกลียดได้ชังหรอก นี้ไอ้ความอดอยาก ความแร้นแค้น มันจึงทำให้ลูกที่รัก ก็เป็นที่เกลียดที่ชัง นี้ก็ท่ายสุด ก็อยากให้ลูกทั้งสองคนตาย ไม่อยากให้อยู่ ไอ้ของที่เราควรจะกิน ได้สักสองวัน นี้เราฆ่าวันเดียวก็หมด ถ้ามันตายเสียสองคน เราอยู่สองคนก็กิน ได้สองวัน มาคิดจ้ะ ก็อยากให้ลูกมันตาย เจ้าพ่อก็พาลตีลูก อยากให้ลูกตาย ได้ของมาก็ไม่อยากจะกิน ...

จันทรคราสเป็นคนสุดท้อง สุริยะคราสพี่ชาย นี้พ่อจะหาผลไม้หาเผือกหา มัน นี้อยู่ทางนี้ก็กิน เย็นกลับมากิน เย็นกลับมา ก็ไม่เห็นพ่อกลับมา คิดใจว่าจะได้ของกินมา...

(สุริยะคราสจันทรคราส. 2523 :101-102)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ในครอบครัวนี้ประกอบด้วยสมาชิกพ่อแม่และลูกสองคน แม้ว่าคนในครอบครัวที่เป็นพ่อแม่ลูกกัน ก็มีปัญหาคความอดอยากขาดแคลนอาหารการกิน ไม่สามารถเลี้ยงลูกให้มีความสุขได้ จึงคิดกำจัดลูก ความคิดเช่นนี้เป็นเรื่องผิดปกติ ซึ่งอาจจะตีความได้ว่านิทานเรื่องนี้ให้ข้อคิดทางอ้อมว่า ครอบครัวจะมีความสุขได้เมื่อมีฐานะมีเงินทองเลี้ยงดูคนในครอบครัว โดยพ่อแม่ต้องทำงานหาเงินหาอาหารมาเลี้ยงลูก จึงจะเป็นครอบครัวที่อบอุ่นและมั่นคง

นิทานเรื่องพี่เมีย เล่าถึงครอบครัวที่มีสามีภรรยาอยู่ด้วยกันสองคน เรื่องนี้เล่าว่า พี่เมียสองคนเป็นคนขยันงาน เมื่อนอนหลับได้ฝันว่า มีคนมาบอกวิธีทำให้ร่ำรวยได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แต่โบราณบอกว่า มีบุรุษขยันงานใจครอบครัวหนึ่ง 2 คนพี่เมียแต่ละนอนกลางคืนฝันไป ว่ามีคนมาบอกให้ไปวิดน้ำในทะเล แล้วจะมีลาภ...

(พี่เมีย. 2523 : 108)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อแต่งงานเป็นครอบครัว สามีภรรยาจะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้เมื่อมีฐานะและมีเงินทองร่ำรวย ถ้าครอบครัวขยันงานก็ไม่มีความสุขเพราะไม่มีทรัพย์สินสมบัติซึ่งเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของสามีภรรยา

นอกจากนี้ นิทานยังสะท้อนให้เห็นปัญหาการแต่งงานกันมาหลายปี แต่ไม่มีลูก บางเรื่องกล่าวว่า เมื่อมีครอบครัวมีลูก เมื่อลูกโตขึ้นไปตั้งครอบครัวใหม่ กลายเป็นครอบครัวขยาย และบางเรื่องเล่าว่าพ่อแม่ลูกหลานอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวเดี่ยวขนาดใหญ่ ดังตัวอย่างเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องนิทานไม่รู้จบ เล่าว่ามีตายายสองคนเป็นสามีภรรยากันมาหลายปี แต่ไม่มีลูก ดังนี้

มีชานา 2 คน แต่งงานกันมาตั้งแต่อายุ 20 ปีจนชานา 2 คนนั้นอายุ 60 ปี  
ยังไม่มีลูกด้วยกัน ...

(นิทานไม่รู้จบ. 2523 : 156)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวนี้มีโครงสร้างประกอบด้วยพ่อแม่สองคน และมีปัญหาว่า แต่งงานมาหลายสิบปีจนอายุมากแล้วก็ยังไม่มีลูก

นิทานเรื่องไม้เซ็ดตุคตุคตายเล่าถึงโครงสร้างครอบครัวแบบครอบครัวที่อยู่ร่วมกันทั้งพ่อแม่ลูกและหลาน ดังนี้

ชาวสวน ตากะยาย 2 คน ทำสวน แกมีลูกคนหนึ่ง เมื่อแกอายุได้สัก 20  
กว่า นะสะ ทีนี้ ลูกคนนี้แกมีลูกห่าง อายุแก...ลูกของลูกอายุได้ราวสัก 14 ปี..

(ไม้เซ็ดตุคตุคตาย. 2523 : 146)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ครอบครัวนี้ประกอบด้วยพ่อแม่ลูกหลานอยู่ด้วยกันหลายคน ซึ่งเป็นครอบครัวที่มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน อาศัยอยู่ในครอบครัวเดียวกัน เป็นครอบครัวขนาดใหญ่

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นลักษณะของครอบครัวของคนไทยทั่วไปที่ไม่จำกัดเฉพาะชาวระยองเท่านั้น ครอบครัวไทยประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน เริ่มจากผู้หญิงกับผู้ชายแต่งงานกัน ผู้หญิงมีฐานะเป็นภรรยา ผู้ชายเป็นสามี มีลูกจำนวนหนึ่ง พ่อแม่จะช่วยกันดูแลเลี้ยงลูก ถ้ามีลูกหลายคน จะเป็นพี่น้องไล่ตามลำดับกันมาตามอายุ เป็นพี่คนโต พี่

คนกลาง และน้องคนสุดท้อง เมื่อลูกโตขึ้นพ่อแม่จะหมั่นหมายระหว่างครอบครัวที่รู้จักกันเพื่อให้ลูกมีครอบครัวที่ดี เมื่อพ่อแม่ลูกหลานอยู่รวมด้วยกันเป็นครอบครัวขนาดใหญ่ คนในครอบครัวรักใคร่กัน แต่ก็มีปัญหาพี่น้องแย่งชิงทรัพย์สมบัติกัน ปัญหาสำคัญคือความอดอยากขาดแคลนอาหาร และปัญหาการไม่มีลูกสืบตระกูล

## 3.2 ค่านิยม

ค่านิยมของสังคมหนึ่ง ๆ สะท้อนถึงความคิดเห็นหรือการประเมินที่สำคัญที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เรื่องต่าง ๆ และคนต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้างตัว นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองได้สะท้อนถึงค่านิยมของชาวบ้านไว้หลายด้าน ดังนี้

### 3.2.1 ค่านิยมเกี่ยวกับความขยันหมั่นเพียร

เมื่อสังคมเป็นชุมชนที่มีผู้คนมีอาชีพต่าง ๆ อยู่ร่วมกัน เพื่อให้ชีวิตอยู่ดีกินดี มีอาชีพการมาหากิน จึงต้องทำงานอย่างแข็งขัน โดยอาศัยความขยันเป็นพื้นฐานสำคัญในการทำงานและการดำรงชีวิต นิทานที่สะท้อนให้เห็นค่านิยมความขยันหมั่นเพียร มีนิทานทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องนกกานกแก คนจี่เก็ย พ่อกับลูก ดังเนื้อเรื่องนิทาน ดังนี้

นิทานเรื่องนกกานกแก สะท้อนถึงค่านิยมความขยันหมั่นเพียรโดยผ่านตัวละครที่เป็นนกกากับนกแก เล่าว่ากาดื่นแต่เช้าและขยันออกไปหากิน ชีวิตจึงสุขสบาย ส่วนนกแกตื่นสายและจี่เก็ยไปหากิน จึงอดอยากทำให้พอมลงและไม่มีอาหารกิน ตัวอย่างต่อไปนี้

เรื่องการว่าหากินของนกกาเป็นยังงั้น ไปแต่มีดกลับตั้งแต่วัน ไปหากินก่อนเขาอาหารการกินก็ไม่มีใครแย่งหากิน...

(นกแก) เขาว่าวันไหนฝนตกก็นอนอุ่นอยู่ในรังไม่ได้ออกไป ไม่ได้ไปหากิน แล้วก็ลุกแปดโมงเช้า ฮือ ทีนี้ไปก็มันไปไม่ไกล ก็จะมีดเข้า เวลาหากินก็จะน้อย ประเดี๋ยวก็จะกลับมาจะมีด ก็ไปไม่ไกล ทีนี้ไปสาย อาหารคนอื่นเขาก็เก็บกินกันไปวายแล้ว ก็หายาก...

นกกาจี่ อ้อ นี่สร้างตัวจี่ แล้วเรากะเธอจะเป็นมิตรกันได้ยังไง เราจะต้องขาดจากมิตรกัน แหะอย่างว่าแหะมันจี่เก็ย การปฏิบัติตัวมันไม่สมควร...

(นกกานกแก. 2523 : 121 )

จากตัวอย่างนิทานสะท้อนให้เห็นว่า นกกาเปรียบได้กับคนขยันหมั่นเพียร เหมือนกับนกกาที่เป็นนกที่ขยันตั้งแต่เช้าออกไปหาอาหาร ชีวิตจึงมีความสุข ส่วนคนเกียจคร้านก็เหมือนกับนกกาที่เป็นนกที่ขี้เกียจออกไปหาอาหาร จึงไม่มีอาหารกินเพียงพอ

นิทานเรื่องคนขี้เกียจ เล่าถึงค่านิยมเกี่ยวกับความขยันหมั่นเพียรเช่นกัน เป็นเรื่องของพ่อแม่สอนให้ลูกสาวรู้จักวิธีเลือกสามีที่เป็นคนขยันทำมาหากิน จะได้ทำให้ชีวิตไม่ลำบาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

สมัยโบราณ พ่อแม่หวังนักหนา ลูกสาวละเมื่อมีลูกมีผัวไปแล้วกลัวจะลำบาก พยายามสอนหนักสอนหนา อีหนูเอ๊ย จะมีครอบครัวนะ คูไ้คนทำมาหากินนะ ถ้าพิสูจน์ได้ก็ยิ่งดี ว่าเขาเป็นคนขี้เกียจหรือคนขยันจะทำมาหากิน ...

(คนขี้เกียจ. 2523 : 130)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความขยันหมั่นเพียรว่า พ่อแม่ต้องการให้ลูกเลือกคู่ครองที่เป็นคนขยันทำงานมาหากิน จึงทำให้พ่อแม่ไว้วางใจและหวังว่าชีวิตของลูกจะไม่ลำบาก

ส่วนนิทานเรื่องพ่อกับลูก ได้กล่าวถึงตัวละคร ซึ่งเป็นลูกสะใภ้ เป็นผู้ที่ขยันทำงานบ้าน ตั้งแต่เช้าเป็นนิทานที่แสดงให้เห็นค่านิยมของความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีพ่อกับลูกอยู่ 2 คนก็ได้ อยู่บ้านเรือนเดียวกันมานานหลายปี แต่ลูกชายก็โตขึ้นบวชก็สึกออกมา ก็ได้ไปขอเอามีเมียมาไว้ ฝ่ายทางเมียก็เป็นผู้ที่ขยันขันแข็ง เข้าซั้ก็ลุกซั้ ตั้งหม้อ เช็ดบ้าน ปัดกวาดบ้าน บ้านอยู่เสมอ ๆ ๆ มา...

(พ่อกับลูก. 2523 : 126)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ลูกสะใภ้เป็นคนขยันทำงานบ้าน เพราะการทำงานบ้านตั้งแต่เช้า แสดงถึงความขยันที่สังคมยกย่องว่า ผู้หญิงขยันทำงานบ้านเป็นผู้หญิงที่ดี จึงกำหนดให้เป็นหน้าที่ของผู้หญิงที่จะต้องทำงานบ้านด้วยความขยันหมั่นเพียร

สรุปได้ว่า ค่านิยมที่ถ่ายทอดผ่านนิทานเกี่ยวกับความขยัน จะสะท้อนให้เห็นว่าคนขยันทำงานจะได้รับการยกย่องและยอมรับในสังคม และการเป็นคนขยันทำมาหากินจะทำให้ประสบความสำเร็จได้ ชีวิตไม่ลำบาก นอกจากนี้ยังให้ข้อคิดอีกว่า ไม่ควรมีเพื่อนเป็นคนขี้เกียจ เพราะเป็นพฤติกรรมที่น่ารังเกียจของสังคม

### 3.2.2 ค่านิยมเกี่ยวกับการเชื่อฟังผู้ใหญ่

ผู้ใหญ่เป็นผู้ที่ผ่านเหตุการณ์เรื่องราวต่าง ๆ ถือว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ มีความรู้ ความคิดมากกว่าเด็ก คำสอนของผู้ใหญ่จะสามารถช่วยแก้ปัญหา หรือเป็นคำชี้แนะแนวทางแก่ลูกหลานได้

นิทานที่สะท้อนให้เห็นผลดีของการเชื่อฟังคำสอนของผู้ใหญ่ มีทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่เรื่อง นกรอยไถกับนกเหยี่ยว กล้วยไข่เจ็ดหวี ดังนี้

นิทานเรื่องนกรอยไถกับนกเหยี่ยว เล่าถึงค่านิยมเกี่ยวกับการเชื่อฟังผู้ใหญ่โดยผ่านตัวละครที่เป็นสัตว์ คือนกรอยไถกับนกเหยี่ยว นิทานเล่าว่า นกรอยไถไม่เชื่อฟังคำสั่งของแม่ ออกไปเที่ยวที่ข้างนอก จนถูกนกเหยี่ยวจับไป ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นกรอยไถ เขาสั่งลูกไว้ว่าจะอยู่ให้เป็นสุขนี้แม่ก็แก่แล้ว ไม่สามารถจะอยู่เป็น...อีกนานได้หรอก ทีนี้ก็ใกล้จะตาย แต่ว่าถ้าจะเอาให้มีความสุขหลังจากที่แม่ตายไปแล้ว อย่าไปเที่ยวหากินนกรอยไถ ให้หากินในรอยไถ ถ้าจะเอาความสุขก็ให้เชื่อคำแม่ ก็จะมีความสุข

ทีนี้ก็แม่นกเหยี่ยวก็อีกนะแหละ เขาก็ว่าเขาแก่แล้วไม่สามารถจะอยู่ไปก็จะลูกได้ ก็สั่งลูกเขาว่า อย่าให้ไปเบียดเบียนข่มเหงคนที่เชื่อถ้อยฟังคำของผู้หลักผู้ใหญ่...

(นกเหยี่ยว) หิวเต็มแกตั้นนอนใหม่ ๆ ยังไม่ได้กินอะไรเลย ท้องยังว่าง ไปเห็นนกรอยไถออกไปกินนั่นก็โง่ ไปทันทีไปจับ จับมานานเขาก็ร้องให้ ว่า โอ้เรานี้ไม่ได้เชื่อคำของผู้ใหญ่ มันถึงได้เป็นเช่นนี้...

(นกรอยไถ) ที่ร้องให้เนี่ย คิดว่าเขาไม่ได้เชื่อฟังคำของผู้หลักผู้ใหญ่ถึงได้เป็นถึงเช่นนี้ ...

แกเชื่อแม่แกคินัก ข้าจะปล่อยแกไป เอ้า แกไปหากินในรอยไถเอ้า ปล่อยไปเลย นกรอยไถบินปรู ...

(นกรอยไถกับนกเหยี่ยว. 2523 : 123)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า นกรอยไถรีบกลับตัว เพราะนึกถึงคำสั่งของแม่ จึงรอดจากอันตรายได้และสะท้อนให้เห็นค่านิยมการเชื่อฟังผู้ใหญ่ว่า ต้องเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ จึงทำให้ตัวเองรอดพ้นจากอันตรายได้

นิทานเรื่องกล้วยไข่เจ็ดหวี มีเนื้อเรื่องกล่าวถึงค่านิยมในการเชื่อฟังผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นคำสอนของพระด้วย เรื่องเล่าว่า มีลูกศิษย์ของหลวงพ่อกคนหนึ่ง ลี้กออกมาและกลับบ้าน เขาเชื่อคำสอนของหลวงพ่อกและพยายามปลุกกล้วยไข่ให้ได้เจ็ดหวี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หลวงพ่อกว่า เฮ้ย มันไม่ยากหรอกถ้ายากจะรวนนะ นะ แต่ต้องเชื่อหลวงพ่อนะถ้าเองเชื่อหลวงพ่อกแล้ว ต้องรวนแน่ ๆ หลวงพ่อกก็บอกว่า ให้เอ็งไปปลุก อ้า กล้วยไข่นะ ให้ได้ 7 หวี ปลุกกล้วยไข่ให้ได้ 7 หวีก็แล้วกัน ถ้าได้ 7 หวีเมื่อไร เอ็งก็เป็นเศรษฐีเมื่อนั้นแหละ ...



ก็ปลูกมันเรื่อย ๆ ไปนะแหละอีก ปลูกจะให้ได้ 7 หนวี่ให้ได้ ก็ตัดกล้วยไข่  
ไปขายหลายปี เข้าหลายปีเงินทองมากเข้าทุกที่ ทุกที่ ...

(กล้วยไข่เจ็ดหนวี่. 2523 : 157)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นค่านิยมการเชื่อฟังผู้ใหญ่ว่า การทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่จะทำให้  
ได้รับความสำเร็จได้ และคำสอนของพระจะชี้แนะแนวทางที่ดีให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง ดังเช่น ลูกศิษย์  
ทำตามคำแนะนำของหลวงพ่อก็คงไปปลูกกล้วยไข่ได้เครือที่มีกล้วยจำนวนมากตามที่หลวงพ่อบอก  
ลูกศิษย์เชื่อฟังก็จะพยายามปลูกไปเรื่อย ๆ แม้ว่าไม่ได้กล้วยที่มีจำนวนตามที่พระบอกได้ แต่เขาก็  
สามารถขายกล้วยและร่ำรวยขึ้นได้

สรุปได้ว่า จากนิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองสะท้อนให้เห็นถึงค่านิยมและ แนวคิดที่สืบทอด  
ผ่านเนื้อเรื่องนิทานพื้นบ้าน โดยที่สะท้อนค่านิยมในเรื่องการเชื่อฟังและการทำตามคำสั่งสอนของ  
ผู้ใหญ่ จะส่งผลให้ตนเองรอดพ้นจากอันตรายได้ โดยเฉพาะคำสอนของพระ ซึ่งเป็นบุคคลที่  
ชาวบ้านเคารพศรัทธา ก็มีบทบาทในการชี้แนะแนวทางที่ทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จได้ในที่สุด

### 3.2.3 ค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครอง

ค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองหมายถึงความนิยมและความคิดเห็นในการเลือกคู่โดย  
พิจารณาจากพฤติกรรม จิตใจ รูปร่าง ฐานะ เป็นต้น นิทานที่ได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับการ  
เลือกคู่ครองมีทั้งหมด 5 เรื่อง ได้แก่เรื่อง ตาม่องล่าย นันทิยเถระ คนจี้เกียด ชายสองคน ชายชู้กัน ดัง  
เนื้อเรื่องนิทาน ดังนี้

นิทานเรื่องนันทิยเถระ เล่าถึงค่านิยมการเลือกคู่ครองของพ่อแม่ เนื้อเรื่องได้เล่าว่า นันทิยะ  
ต้องการบวช แต่บิดามารดาไม่อนุญาตและยังคิดจะหาผู้หญิงดี ๆ สวยงามให้แต่งงานด้วย จะได้หัน  
เหลความสนใจมาอยู่กับครอบครัว และไม่ไปบวช ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ที่นี้ก็มีมาขอบิดามารดา พ่อแม่ก็ไม่ให้บวช ก็ลูกชายคนเดียวนี้ จะไปบวช  
เสียดังไรล่ะ ข้าวของเงินทองใครจะปกครองพ่อแม่ก็แก่เฒ่าเข้าแล้ว ...

เอาเหอะ เราก็เป็นคนรูปงาม จะหาผู้หญิงดี ๆ สวย ๆ ให้ ถ้าเอาพ่อจะไป  
ขอ แม่จะไปขอให้...

(นันทิยเถระ. 2523 : 64)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นค่านิยมการเลือกคู่ครองว่า พ่อแม่ของนันทิยะหาผู้หญิงที่ดีและ  
สวยงาม เป็นค่านิยมของพ่อแม่ที่จะหาคู่ครองให้ลูก เพราะเชื่อว่าลูกทุกคนควรจะมีคู่ครองที่ดี และมี  
ครอบครัวสืบวงศ์ตระกูลต่อไป

นิทานเรื่องชายโสดสองคน เล่าว่ามีชายโสดสองคนรักผู้หญิงคนเดียวกัน ผู้หญิงตัดสินใจไม่ได้ว่าจะเลือกใคร จึงยินยอมให้พ่อแม่เป็นคนเลือกให้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีชายสองคน แล้วก็ไปมีแฟนคนเดียวกันแฟนซะเป็นแฟนเฉย ๆ ยังไม่ได้ขอได้สู้กัน เรียกว่า ทางโน้นก็ไป ทางนั้นก็ไป อ้ายควายหนึ่งนะ มีกิริยาท่าทางดีว่าไปถึงผู้หญิงนะ เจ้านั้นไม่ค่อยจะไปคุยกับผู้หญิงเท่าไรนัก คือไปคุยกับพ่อกับแม่นะ...

ไอ้แคลนคนหนึ่ง ไม่เอาแล้ว พ่อแม่ไม่ได้สนใจ รักแต่จะจ้องไป ไอ้ที่ผู้หญิง รักกัน ทีนี้พ่อแม่ผู้หญิงเขาก็ เอ้อ ไอ้คนนี่นี่ มึงดูถูกกูนี่ ดูถูกแคลนซะใหม่ เอ้อไม่ได้พูดกะเราเลยละ ไม่ได้มาพูดกับผู้ใหญ่ผู้ใหญ่โตเลยมันจะยังไงวะ ไอ้คนนี่...

อยู่มา ก็เลยถามลูกสาวว่า อีหนู ถ้าไอ้คนนั้นมาขอนะ อีหนูจะเต็มใจไหม เอ็นี่ลูกนะ จะพูดยังไงละ ก็พูดไปเป็นคำกึ่งกลาง ๆ ว่า ก็แล้ว แต่พ่อเออะ ถ้าพ่อให้ฉันก็จะเอา ปฏิบัติตามใจพ่อแม่...

(ชายโสดสองคน. 2523 : 132)

จากตัวอย่างกล่าวมาสะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองว่า ลูกสาวจะยินยอมให้พ่อแม่เป็นคนตัดสินใจเลือกคู่ครองให้ และในสมัยก่อน หญิงสาวจะยินดีให้พ่อแม่เป็นผู้ที่เลือกคู่ครองให้ ไม่กล้าแสดงออกความรู้สึกของตนเอง และพ่อแม่ก็จะนิยมเลือกชายหนุ่มที่มีสัมมาคารวะ รู้จักอ่อนน้อมเข้าหาผู้ใหญ่

นิทานเรื่องชายชู้กัน เล่าว่าตัวละครมีค่านิยมเลือกคู่ครองที่เป็นคนที่มีอวัยวะครบถ้วนสมบูรณ์ โดยเนื้อเรื่องเล่าว่ามีชายหนุ่มสองคน คนหนึ่งเป็นคนบริบูรณ์ อีกคนหนึ่งเป็นคนจุกบีและชอบผู้หญิงคนเดียวกัน แต่ผู้หญิงยอมหลับนอนกับชายที่เป็นคนบริบูรณ์คนเดียว ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อครั้งหนึ่งมีชาย 2 คน แต่ไปติดผู้หญิงคนเดียวกัน แต่คนหนึ่งเป็นคนบริสุทธิ์ ีเป็นคนบริบูรณ์ อีกคนหนึ่งจุกบี ส่วนเจ้าคนสมบูรณ์คตินั้นเขาได้เข้าไปหาผู้หญิงคนนั้นทุกคืน ...

ส่วนเจ้าคนจุกบี ชอบก็ชอบเขา แต่ไม่รู้จะทำยังไง แต่ก็นึกอยู่ในใจว่า สักวันข้างหน้า เราจะเข้าไปหาผู้หญิงให้จงได้ นั่นละ ไปหาผู้หญิงนี้ให้จงได้...

(ชายชู้กัน. 2523 : 139)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองว่า ผู้หญิงมีค่านิยมเลือกผู้ชายที่เป็นคนร่างกายบริบูรณ์ รูปร่างและไม่พิการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังเช่นเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องชายสองคน เป็นนิทานที่กล่าวถึงนิมิตเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองที่รูปร่างหน้าตาเป็นการดูจากรูปร่างภายนอก นิทานได้สะท้อนผ่านตัวละครชายหนุ่มที่รูปหล่อ และชายหนุ่มที่รูปไม่หล่อ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีชายสองคน คนหนึ่งรูปหล่อ คนหนึ่งรูปไม่หล่อ ทีนี้ไปรักผู้หญิงบ้านเดียวกัน ...

ทีนี้ไอ้คนที่รูปไม่หล่อเนี่ยะ ชอบผู้หญิงบ้านนั้น ทีนี้ไปที่ก็ ก็ครั้งก็ผู้หญิงไม่คุยกะคนรูปไม่หล่อเลย มาคุยกับไอ้รูปหล่ออยู่เรื่อย ๆ ...

(ชายสองคน. 2523 : 134)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองว่า ผู้หญิงจะยินดีและจะรู้สึกชอบพอกันรูปหล่อ จะไปพูดคุยด้วย และจะไม่สนใจคนที่รูปไม่หล่อ นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าหญิงสาวจะเลือกคู่ครองที่เป็นชายหนุ่มรูปงาม

ส่วนนิทานเรื่องคนจีเกียจ เป็นนิทานที่เล่าเรื่องค่านิยมการเลือกคู่ครอง พ่อแม่จะสั่งสอนลูกให้เลือกคู่ครองที่ขยันทำงาน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

อีหนูเอ๊ย จะมีคู่ครองนะ ดูไอ้คนทำมาหากินนะ ถ้าพิสูจน์ได้ก็ยิ่งดีว่าเขาเป็นคนจีเกียจหรือคนขยันจะทำมาหากิน ...

(คนจีเกียจ. 2523 : 130)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นค่านิยมการเลือกคู่ครองว่า พ่อแม่สอนลูกให้หาคู่ครองที่ขยันทำงาน เป็นคนขยันทำมาหากิน ทั้งนี้การเลือกคู่ครองมักจะใช้วิธีดูจากบุคลิกลักษณะนิสัย ค่านิยมการหาคู่ครองที่เป็นคนขยันทำมาหากิน เชื่อว่าชีวิตจะไม่ลำบาก

สรุปได้ว่า ค่านิยมเกี่ยวกับการเลือกคู่ครองที่สะท้อนผ่านนิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองได้สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยสมัยโบราณ เมื่อลูกเติบโตก็จะหาคู่ครองให้ลูก พ่อแม่จะเป็นคนเลือกให้ ส่วนลูกผู้หญิงจะต้องเชื่อฟังคำสั่งของพ่อแม่ ยินยอมให้พ่อแม่เลือกคู่ครองให้ ซึ่งจะเป็นคนขยันทำงาน มีรูปร่างสวยงาม และมีสัมมาคารวะ รู้จักเข้าหาผู้ใหญ่

### 3.2.4 ค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญู

นิทานพื้นบ้านของจังหวัดระยองสะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญู มีสองลักษณะคือ ความกตัญญูต่อพ่อแม่ ความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ นิทานที่ได้สะท้อนให้เห็นความกตัญญูมีทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง นันทิยเถระและช้างสมนาคุณ ดังนี้

นิทานเรื่อง นันทิยเถระ กล่าวถึงค่านิยมความกตัญญูผ่านตัวละครนันทิยเถระ เล่าว่า นันทิยเถระไปบวชโดยพ่อแม่ไม่อนุญาต บวชอยู่นานกว่าสิบปีต่อมาเมื่อรู้ว่าพ่อแม่ยากจนลงไปเป็นคนขอทาน ก็ไปหาพ่อแม่ บิณฑบาตหาอาหารให้พ่อแม่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เมื่อก่อนเขายังเป็นเศรษฐีอยู่ เขาก็มีจะให้ ถึงเวลานี้เขาไม่มีแล้ว ไปหากินที่อื่นนันทิยเถระก็ไม่ได้ไป ก็บิณฑบาตนี้ แต่จะพูดยังไงมันก็ให้ตันไปหมดพูดไม่ได้ ผู้เป็นบิดาก็เข้าใจไปหาจนใกล้จันรู้ว่านันทิยเถระก็เข้าไปกอด พอมารดาเห็นเช่นนั้นก็เข้าไปหา พอรู้ว่าพ่อแม่เป็นลูกกัน ตั้งแต่นั้น นันทิยเถระก็ไม่ให้ไปหากินที่ไหน ไปเที่ยวบิณฑบาต แล้วก็เอามาให้บิดามารดากินเสียก่อน เหลือเท่าไรก็ตัวเองกินเท่านั้น จนเป็นที่รังเกียจของชาวบ้านแหละภิกษุสามเณรด้วยกัน...

ที่นี้องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าจึงประชุมสงฆ์ ยกเรื่องนันทิยเถระเป็นเนื้อเรื่อง ท่านก็ปฏิบัติบิดามารดา นันทิยเถระที่ทำเนี่ยถูกแล้ว สมควรแล้ว เหมาะสมแล้ว เป็นพระที่ถูกที่ดี สมควรที่เป็นลูกที่ดีของเขาแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติบิดามารดา จึงไม่ผิดศีลธรรม ...

(นันทิยเถระ. 2523 : 64-68)

จากตัวอย่าง สะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญู นันทิยเถระเป็นลูกที่ดีและเป็นพระที่ดี แม้จะบวชเป็นพระก็ต้องตอบแทนพระคุณดูแลบิดามารดาในยามแก่เฒ่า ทำหน้าที่เป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ นิทานได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูว่า คนเป็นคนที่มีความกตัญญูก็ต้องรู้จักดูแลพ่อแม่และเลี้ยงดูพ่อแม่ในยามแก่เฒ่า

ส่วนนิทานเรื่องช้างสมนาคุณ เป็นนิทานที่กล่าวถึงการกตัญญูตอบแทนผู้ที่มีพระคุณ ผ่านตัวละครที่เป็นสัตว์ช้าง นิทานเล่าว่านายพรานสองคนได้ช่วยชีวิตช้างให้รอดจากจูรัต ช้างพาเข้าป่าเอากล้วยเองมาช้างมาให้เป็นการตอบแทนคุณของนายพราน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เขาก็เดินไปตามเสียงช้างร้อง ไปเจอช้าง งูใหญ่กำลังรัดช้างอยู่...ช่วยกันจัดการเรื่องงูเสียเสร็จเลย ช้างก็หลุดรอดมาได้ พอช้างหลุดรอดมาได้ พรานสองคนนั้น เขาถอยออกมาจะกลับ ช้างก็เอางวงนะ รัดมาทั้งสองคน เอาขึ้นบ่าเลย พาไปชักหน่อยไปเจอไธ้สวนมันมีกล้วย สวนกล้วย ช้างก็พยายามหักคั่นกล้วย เอง กล้วยมาให้สองคนกิน ช้างก็เอาขึ้นหลังอีก...ขึ้นหลังไปจนถึงที่ช้างนี้ ตายในปางหลัง ป่าช้าช้างเลย ช้างก็เอางวงขุด ๆ นะ เองที่ช้างตายอยู่ก่อน ๆ นะมาให้...

คือข้างเนี่ยะ พาสองคนมาส่งออกไปเลย อันเนี่ยะคล้าย ๆ ว่าเป็นการตอบแทนคุณของข้าง เป็นการสมนาคุณที่ข้างจะตายแล้วยังช่วย ได้ข้างมาขาย ครับ ๆ ก็ร่ำรวยครับ...

(ข้างสมนาคุณ. 2523 : 100)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า แม้แต่สัตว์ยังรู้จักตอบแทนบุญคุณนายพรานที่ช่วยชีวิตไว้ โดยได้พาพรานไปที่สวนกล้วยและป่าข้าง เอาจวลยเองข้างให้ แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ก็ควรจะมี ความกตัญญูเช่นกัน เป็นค่านิยมที่ควรยึดถือปฏิบัติ แม้แต่ข้างซึ่งเป็นสัตว์ยังรู้คุณและมีความ กตัญญูต่อคนดี ซึ่งได้การช่วยเหลือด้วยความเมตตา จึงควรได้รับการตอบแทนกลับคืนมา

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยอง ได้สะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับความกตัญญูว่า ลูกที่ดีเป็นผู้ปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อแม่ ดูแลตอบแทนพ่อแม่เป็นอย่างดี และไม่ประพฤติผิดศีลธรรม ส่วนการมีกตัญญูต่อกเวที่ต่อผู้มีพระคุณ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์หรือมนุษย์ ก็ต้องรู้จักตอบแทนบุญคุณที่ได้ ช่วยเหลือเรา

### 3.2.5 ค่านิยมเกี่ยวกับการใช้สติปัญญา

การใช้สติปัญญาเป็นการแสดงให้เห็นถึงความเฉลียวฉลาดและเป็นวิธีที่นำมาใช้แก้ปัญหา นิทานพื้นบ้าน ได้สะท้อนค่านิยมการใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้ได้รับผลที่ดี และรอดพ้นจากอันตรายได้ นิทานทั้งหมดมี 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องทำไมเสือจึงมีลาย และทำไมจระเข้ ไม่มีลิ้น ดังเนื้อเรื่องในนิทาน ดังนี้

นิทานเรื่อง ทำไมเสือจึงมีลาย เล่าถึงค่านิยมเกี่ยวกับกับใช้สติปัญญา ทำให้ตนเองรอดจากอันตราย โดยเล่าว่าตาโคไปตัดหวายในป่าและพบเสือ เสือจะกินตาโค ตาโคจึงใช้สติปัญญาเอาตัวรอดโดยทำพ่นและหลอกเสือให้ขอมลูกมัดกับต้นไม้ และตาโคตีด้วยหวายจนเสือนายไปทั้งตัว ดัง ตัวอย่างต่อไปนี้

เสือน่า เอ๊ะ อยากจะมากินคนซักคนหนึ่ง ตาโคก็ว่ายังกินไม่ได้ ยังตัดหวาย ยังไม่เสร็จ เสือถามว่า จะตัดหวายไปทำไม ตาโคแกก็บอกว่าไปมัดเสือ เสือได้ยินก็ ว่า เอ๊ หวานนี้จะมัดเราได้อย่างไรได้ยังไงได้อยู่ ตาโคแกว่ามัดได้ ก็ตกลงกันว่า พ่นกันถ้า ถ้าหากว่ามัดเสืออยู่แล้ว เสือจะให้ตาโคทำยังไง เสือก็ว่าเอาขอมให้มัด ...

เอาให้สัญญากันว่าขอมมือขึ้น 3 ที ว่าจะให้เสือ โคนให้สุดแรงแหละ แค่นั้นก็ ตาม จะให้ขาด แต่เมื่อ โคนเท่าไรก็ไม่ขาด ห่วงก็ยังติดคอ จะกัดก็กัดไม่ถึง คือ มัน อยู่ที่คอ ก้มก็ไม่ถึง คินจนแทบจะตายก็เลยบอกตาโคว่า เอ้าจะทำยังไงก็ทำเถอะ

ยอมให้ ตาโคเลยตัดทวนก่อนกระชับมือดีหัวไปทั้งตัว จนเลื้อยมีลายไปทั้งตัวจน  
ทุกวัน ...

(ทำไมเลื้อยจึงมีลาย. 2523 : 58)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นการใช้สติปัญญาของตาโค และสะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับการใช้สติปัญญาว่า การใช้สติปัญญามีความสำคัญ เมื่อเกิดเหตุอันตราย การใช้สติปัญญาจะสามารถทำให้เรารอดจากอันตรายได้เหมือนตาโค ดังเรื่องต่อไปนี้ ก็เป็นนิทานได้กล่าวถึงการใช้สติปัญญาทำให้ตนเองรอดจากอันตรายเหมือนกัน ดังนี้

นิทานเรื่องทำไมจะเข้ไม่มีลิ้น เล่าถึงค่านิยมการใช้สติปัญญาของกระต่าย เป็นเรื่องเล่าอธิบายว่าทำไมจะเข้ไม่มีลิ้น เนื้อเรื่องกล่าวว่า มีกระต่ายตัวหนึ่งถูกจะเข้จับไปและจะเอาไปกิน กระต่ายจึงหลอกให้จะเข้เข้าปากและถีบลิ้นจะเข้จนขาด เอาตัวรอดมาได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กระต่ายก็นึกแล้วว่า เอ๊ทำไมจะเอาตัวรอด นึกในใจว่า ตะเข้คำรามเขาบอก  
ว่า ไอ้ฮื่อ ๆ นะ เขาไม่กลัว เขากลัว ไอ้ฮ่า ๆ ตะเข้ได้ยืนก็ว่าใกล้จะถึงฝั่งแล้ว เอ้อไอ้ฮ่า  
นี่หงมันว่าไม่กลัว ไอ้ฮื่อ ๆ ทำไมมันกลัวฮ่า ๆ ที่นี้กูก็ร้องฮ่า ๆ ชิวะ พอฮ่า ๆ ปากก็  
ฮ่า กระต่ายก็โคดได้ โคดขึ้นฝั่งได้ก็เลยถีบลิ้นขาด ตะเข้ไม่มีลิ้นกระทั่งบัดนี้ ...

(ทำไมจะเข้ไม่มีลิ้น. 2523 : 59-60)

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นความฉลาดของกระต่าย และสะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับการใช้สติปัญญาว่า การใช้สติปัญญาจะทำให้เราสามารถคิดหาวิธีให้รอดจากอันตรายได้ เหมือนกระต่ายที่รอดชีวิตจากจะเข้กัด

สรุปได้ว่า การใช้สติปัญญาจากตัวละครและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในนิทานพื้นบ้าน สะท้อนให้เห็นว่า การใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาต่าง ๆ อาจจะใช้วิธีไม่เหมือนกัน แต่สามารถช่วยให้ตนเองรอดจากอันตรายได้

จากตัวอย่างข้างต้นที่กล่าวมาทั้งหมด สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองสะท้อนให้เห็นค่านิยมเกี่ยวกับความขยันหมั่นเพียร การเชื่อฟังผู้ใหญ่ การเลือกคู่ครอง ความกตัญญู และการใช้สติปัญญาในการแก้ไขปัญหาในเหตุการณ์คับขันหรืออันตรายต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

### 3.3 ภาพสะท้อนประเพณี

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงมีประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามากมาย ประเพณีที่ปรากฏในนิทานได้แก่ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญ ประเพณีการแต่งงาน และประเพณีการบวช

### 3.3.1 ประเพณีเกี่ยวกับการทำบุญ

ประชาชนในประเทศไทยส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงมีประเพณีที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ได้แก่ ประเพณีการทำบุญ การแต่งงาน และการบวช ประเพณีที่สำคัญของคนไทยคือการทำบุญ ซึ่งคนไทยจะปฏิบัติเป็นกิจวัตรประจำวัน นิทานที่สะท้อนให้เห็นประเพณีการทำบุญ มีทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง นันทิยเถระ โศกยพราหมณ์ พระบวชใหม่ ดังเนื้อเรื่องดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องนันทิยเถระ เล่าถึงประเพณีการทำบุญผ่านตัวละครนันทิยะ โดยได้เล่าว่า นันทิยะเป็นลูกเศรษฐี เห็นคนเอาสิ่งของไปไหว้และถวายแด่พระพุทธเจ้า ก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา และได้บวชเป็นพระในศาสนาพุทธ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีเรื่องอยู่เรื่องหนึ่ง นันทิยะนะ เขาเป็นลูกเศรษฐี เศรษฐีนี้มีวิหารใหญ่อยู่บ้านเมืองไพศาลี เป็นเศรษฐีอยู่ มีวิหารใหญ่กว่าเขาทั้งหมดแหละ นันทิยะเป็นคนรูปสวยรูปงามเป็นลูกคนเดียวของเศรษฐีนี้ มีข้าทาสบริวาร ใช้สอยมาก ที่นี้เวลาเย็นเวลาบ่าย อยู่บนวิหารนั้น มองดูไปแล้ว คนที่เข้าไปเฝ้าองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าจะเข้าไปถึงก็เอาดอกไม้ รูปเทียน ไปสักการบูชา ตัวเองก็อยากจะปฏิบัติธรรมชะมั่ง ...

(นันทิยเถระ. 2523 : 64)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวพุทธมีประเพณีการทำบุญด้วยการ ไปฟังธรรม และจะนำดอกไม้รูปเทียนไปบูชา เป็นการทำความดีหรือการทำบุญที่ปฏิบัติกันจนเป็นประเพณีของคนไทยที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ดังเช่นเรื่อง โศกยพราหมณ์และเรื่องพระบวชใหม่ เป็นนิทานพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นประเพณีการทำบุญใส่บาตรเช่นกัน ดังนี้

นิทานเรื่อง โศกยพราหมณ์ เป็นนิทานที่กล่าวถึงประเพณีการทำบุญด้วย การใส่บาตรเล่าว่ามีเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ โศกยพราหมณ์ ตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ไม่เคยทำบุญ เมื่อเกิดใหม่จึงเป็นสุนัขและได้ไปหาลูกชายตอนที่ลูกชายตักบาตรทำบุญอยู่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลูกชายของ โศกยพราหมณ์กำลังจะใส่บาตรนะสะ ได้ยินเสียงสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดเช่นนั้น ก็นึกโกรธขึ้นมาก็วางขันข้าว ...

(โศกยพราหมณ์. 2523 :91)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ลูกชายของโศกยพราหมณ์ได้ตักบาตรตอนเช้า เป็นกิจวัตรของคนที่นับถือศาสนาพุทธ ชาวบ้านจะยึดถือประเพณีการทำบุญตักบาตรในตอนเช้าและจะปฏิบัติเป็นประจำทุกวันตามประเพณีของพุทธศาสนา

ส่วนนิทานเรื่องพระบวชใหม่ เป็นนิทานเล่าถึงประเพณีตักบาตรตอนเช้าเหมือนกัน โดยเล่าว่า มีพระองค์หนึ่งบวชใหม่อยู่แถวแม่น้ำเจ้าพระยา ในตอนเช้าก็พายเรือไปบิณฑบาตทางแม่น้ำ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คือมีพระบวชใหม่มีองค์หนึ่งครับ พระองค์นี้นะ บวชใหม่ ๆ นี้ยังไม่ค่อยจะรู้วินัยเท่าไรนะซะ แล้วก็บวชอยู่ใกล้ ๆ กับแม่น้ำด้วย คุณจะเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาแถว ๆ นั้น แหละครับ ที่นี้วันหนึ่งเวลาเช้า ก็ออกบิณฑบาต ก็จะต้องพายเรือไปตามลำแม่น้ำนะซะ ...

(พระบวชใหม่. 2523 : 153)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นประเพณีการทำบุญว่า สังคมหรือชุมชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมน้ำ จะมีประเพณีบิณฑบาต ชาวบ้านที่อยู่อาศัยริมน้ำ จะทำบุญตักบาตรพระซึ่งพายเรือมารับบิณฑบาต และชาวบ้านจะทำบุญตักบาตรพระในตอนเช้าเป็นประจำทุก ๆ วัน

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองสะท้อนให้เห็นว่า คนไทยมีจิตใจกุศล ต้องการทำดี จึงมีประเพณีทำบุญตักบาตรในตอนเช้า มีการไหว้พระ ปฏิบัติธรรมตามคำสอนของศาสนาพุทธ และทำบุญตักบาตรพระเป็นกิจวัตรของคนไทย

### 3.3.2 ประเพณีการแต่งงาน

ประเพณีการแต่งงานที่เล่าไว้ในนิทานพื้นบ้านมีสองขั้นตอนคือ การสู่ขอ และการแต่งงาน ฝ่ายชายจะไปสู่ขอกับพ่อแม่ของฝ่ายหญิง แล้วนัดหมายกำหนดจัดพิธีการแต่งงาน นิทานที่สะท้อนให้เห็นประเพณีการแต่งงาน มีทั้งหมด 2 เรื่อง ได้แก่ เรื่องตาม่องล่าย เรื่องเขาตะเกาคว่าและเขานางหมั้น นิทานสองเรื่องนี้มีเนื้อเรื่องใกล้เคียงกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นิทานเรื่องตาม่องล่าย เล่าถึงประเพณีการแต่งงานเกี่ยวกับสู่ขอและพิธีการแต่งงาน ซึ่งได้เล่าว่า เจ้ากรุงจีนกับเจ้าลาวใจตรงกันคือ มารักใคร่ชอบพอลูกสาวของตาม่องล่าย เจ้ากรุงจีนไปสู่ขอกับตาม่องล่าย ส่วนเจ้าลาวไปสู่ขอกับแม่ และกำหนดวันแต่งงานตรงกันอีกด้วย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ไอ้เจ้าลาว ฝ่ายข้างลาวก็มาค้าขายเหมือนกัน มาค้าขายก็มาคิดเนื้อต้องใจลูกสาวตาม่องล่ายนี้ไฉนยี้ ถึงเวลาก็มาขอ ไอ้เจ้าลาวก็มาขอกะแม่ เจ้ากรุงจีนก็มาขอกะพ่อ...

วันนัดวันแต่งงานจัดตรงกันอีก วันเดียวกัน ที่นี้ เจ้าลาวก็มา เจ้ากรุงจีนก็มาเออ มาถึงก็เอาซี หมู เห็ด เป็ด ไก่อะไรนะ กระทะ กระทิง ครว้ครวดาคอยูที่ (เสียงแทรก -อ้อที่เป็นเกาะกระทะคว่า เกาะหนู เกาะ...) นั่นแหละ...

(ตาม่องล่าย. 2523 : 41)



ส่วนนิทานเรื่องเขาตะเกาคั่วและเขานางหมั้น เล่าว่ามีเจ้ากรุงจีนองค์หนึ่ง ลงเรือสำเภายก  
ขันหมากมา และขอลูกสาวกะตา เป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องเล่าประวัติการเรียกชื่อเกาะและภูเขาใน  
นิทานทำนองเดียวกันกับเรื่องตาม่องล่าย ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นายเขี้ยว มันมีเรื่อง  
นายทรีด เจ้ากรุงจีน  
นายเขี้ยว มาเจ้ากรุงจีนมาขอลูกสาวกะตา พอยกขันหมากมาจะ  
แต่งงาน ก็ตะเกาคั่วพอดีมากว่า...  
ทศนีย์ เจ้ากรุงจีนจะไปแต่งงานกับลูกสาวตายแล้วเลยไม่ได้  
แต่ง  
นายซำ ไม่ได้แต่ง เขาว่าสำเภามันคว่ำ  
ทศนีย์ แล้วลูกสาวตายนั้นอยู่ที่ไหนคะ  
นางทรีด มันอยู่หน้าปลาไปโน่นนี่ เกาะกระต๊ากว่า เกาะหิยา  
เกาะนมสาว มันสำหรับเดียวกันเลย เกาะหมู เกาะ  
อะไรนะ ที่เขาแต่งงานนะ  
นายเขี้ยว อาจารย์รู้ไหมว่า ไอ้เขาตาม่องล่าย  
นายชม เขานางหมั้น  
ทศนีย์ เขานางหมั้นอยู่ที่ไหนคะ  
นายซำ อยู่ตรงนี้อะ เขานางหมั้น กางมัน เขาจะมาแต่งงานกัน  
นี่เรียกว่า เป็นเขากางมัน กั้นมัน

(เขาตะเกาคั่วและเขานางหมั้น. 2523 : 44-45)

จากตัวอย่างนิทานสะท้อนให้เห็นประเพณีการแต่งงานในสมัยก่อน พ่อแม่จะเป็นคน  
ตัดสินใจเลือกคู่ครองของลูก มีประเพณีการสู่ขอและพิธีแต่งงาน เมื่อตกลงกันแล้วก็นัดหมายเวลา  
กำหนดวันแต่งงาน ฝ่ายชายจะยกขบวนขันหมาก มีข้าวของต่าง ๆ ยกมาบ้านเจ้าสาว ในนิทานเล่าถึง  
การยกขันหมากของเจ้ากรุงจีนและนำสิ่งของมาในวันงาน มีหมู เห็ด เป็ด ไก่ เป็นต้น ในเนื้อเรื่อง  
นิทานตาม่องล่ายเล่าว่า ตาม่องล่ายโกรธและตัดสินใจไม่ได้ว่า ควรจะยกลูกสาวให้ใคร จึงข้างของ  
ต่าง ๆ ลงทะเล ได้กลายเป็นเกาะที่มีชื่อตามสิ่งของนั้น ๆ

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองที่เป็นเรื่องอธิบายเหตุที่เรียกชื่อเกาะ ภูเขา และ  
สถานที่ต่าง ๆ ในจังหวัดนั้น นอกจากทำให้เข้าใจที่มาของชื่อสถานที่ต่าง ๆ แล้ว ยังสะท้อนให้เห็น  
ประเพณีการแต่งงานของคนไทยอีกด้วย

### 3.3.3 ประเพณีการบวช

ประเพณีการบวชเป็นประเพณีในศาสนาพุทธ ถือว่าการบวชเป็นวัตรปฏิบัติสำคัญอย่างหนึ่งของผู้ชายคนไทย นิทานที่ได้สะท้อนให้เห็นประเพณีการบวช มีทั้งหมด 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่อง นันทิยเถระ โตกยพราหมณ์ พ่อกับลูก กลัวไข้เจ็ดหัว ดังเนื้อเรื่องในนิทานดังนี้

นิทานเรื่องนันทิยเถระ เล่าถึงประเพณีการบวชว่า เจ้านันทิยเถระสนใจจะออกบวช จึงไปขออนุญาตพ่อแม่ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ทีนี้ก็มาขอบิดามารดา พ่อแม่ก็ไม่ให้บวช ลูกชายคนเดียวนี จะไปบวชเสีย  
ยังไฉละ ข้าวของเงินทองใครจะปกครองพ่อแม่ก็แก่เฒ่าเข้าแล้ว...

(นันทิยเถระ. 2523 : 65)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นประเพณีการบวชว่า การบวชตามประเพณีจะต้องได้รับอนุญาตจากพ่อแม่ก่อนจึงจะสามารถบวชได้ เมื่อบวชสึกออกมาก็จะได้รับมอบให้ดูแลทรัพย์สินสมบัติของพ่อแม่ต่อไป

นิทานเรื่องโตกยพราหมณ์ เล่าถึงประเพณีการบวชผ่านตัวละครลูกชายโตกยพราหมณ์ว่า เมื่อไปออกบวชก็สละราชสมบัติทั้งหมดและในท้ายสุดได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลูกชายของโตกยพราหมณ์ก็สละราชสมบัติซะ ติดตามสัมมาสัมพุทธเจ้า  
ออกบวช ผลที่สุดก็สำเร็จพระอรหันต์น่ะครับ...

(โตกยพราหมณ์. 2523 : 92)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นประเพณีการบวชว่า การบวชเป็นพระในพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายเพื่อปฏิบัติและธรรมะ เพื่อให้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ที่ตัดกิเลสหมดสิ้นแล้ว และการบวชก็ต้องสละสมบัติทั้งหมด เป็นการตัดขาดจากโลกมนุษย์เพื่อจะวางจากกิเลสทั้งปวง ไปสู่เพศของสมณะที่บริสุทธิ์ ไม่มีกิเลสทั้งปวง

นิทานเรื่องพ่อกับลูก เล่าถึงประเพณีการบวชว่า มีตาคนหนึ่งอยู่กับลูก พอลูกโตขึ้นไปออกบวช ตาก็ไปขอผู้หญิงคนหนึ่งมาให้ลูกชายแต่งงานกันหลังจากสึกออกมาจากการบวช ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีพ่อกับลูกอยู่ 2 คนก็ได้อยู่บ้านเรือนเดียวกันมานานหลายปี แต่ลูกชายก็  
โตขึ้นบวชก็สึกออกมา ก็ได้ไปขอเอาเมียมาไว้...

(พ่อกับลูก. 2523 : 126)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นประเพณีเกี่ยวกับการบวชว่า เมื่อลูกชายโตขึ้นจะต้องไปบวชและพอถึงเวลา สามารถสึกออกมากลับบ้าน ก็ถึงเวลาสร้างครอบครัวได้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ชายไทย

ทุกคนเมื่อเติบโตมีอายุครบก็จะบวช เมื่อสึกออกมาก็จะแต่งงานสร้างครอบครัวต่อไป การบวชจะทำให้ผู้ชายไทยได้ศึกษาธรรม และนำมาใช้ในการครองเรือน มีความรับผิดชอบครอบครัว ครอบครัวจะมีความสุข เพราะหัวหน้าครอบครัวเป็นคนมีศีลธรรม

ส่วนเรื่องกล้วยไข่เจ็ดหวี เล่าถึงประเพณีในการบวชว่า ลูกศิษย์ไปบวชและสึกกลับมาประกอบอาชีพตามเดิม และอยากมีเงินทองร่ำรวยขึ้น จึงไปปรึกษาขอคำแนะนำจากหลวงพ่อดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในกาลครั้งหนึ่งก็นานมาแล้วอีกนั่นแหละ ก็มีลูกศิษย์หลวงพ่อกคนหนึ่งบวชอยู่กับหลวงพ่อดังแล้วก็สึกกลับไปบ้าน ไปอยู่บ้านหลายปี หลายปี ไม่รู้จักทำยังงัยให้มันรวย ทำเท่าไร เท่าไรมันก็ไม่รวย จะไปค้าไปขายไปทำอะไรมันไม่รวยให้ทั้งนั่นแหละ ก็ยังอึดอัด อึดอัด ก็เอา กูจะทำยังงัยดีวะนี่ กลับเข้าไปถามหลวงพ่อดังใหม่...

(กล้วยไข่เจ็ดหวี. 2523 : 157)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นประเพณีเกี่ยวกับการบวชว่า เมื่อผู้ชายไปบวชแล้วก็จะศึกษาธรรมะกับพระอาวุโส เมื่อถึงเวลาที่สมควรก็จะสึกออกมา เพื่อเลี้ยงตนเองและครอบครัวต่อไป

สรุปได้ว่า สังคมไทยมีประเพณีดั้งเดิมที่ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา จึงมีประเพณีการบวชเป็นพระในพุทธศาสนา เมื่อผู้ชายมีอายุถึงเวลาจะบวชเป็นพระภิกษุก็จะบวช และศึกษาธรรมะกับพระอาวุโส ทั้งนี้จะต้องได้รับอนุญาตให้บวชจากพ่อแม่ เมื่อสึกออกมาก็จะแต่งงานสร้างครอบครัวต่อไป นอกจากนั้น นิทานยังสะท้อนให้เห็นว่า การบวชเป็นพระในพุทธศาสนา มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาธรรมะและเพื่อให้สำเร็จบรรลุผลเป็นพระอรหันต์ที่ตัดกิเลสหมดสิ้น สละทรัพย์สินสมบัติที่ครอบครองทั้งหมด ดังนั้น เมื่อออกบวชก็จะสละทรัพย์สินสมบัติทางโลกเพื่อมุ่งสู่พระนิพพาน

### 3.4 ความเชื่อ

นอกจากการนับถือศาสนาพุทธและมีประเพณีเกี่ยวกับศาสนาแล้ว คนไทยยังมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอีกหลายประการ นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองได้สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา ดังต่อไปนี้

#### 3.4.1 ความเชื่อเรื่องการทำบุญ

คนไทยส่วนใหญ่นับถือพุทธศาสนา จึงมีความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญว่า ผลของการทำบุญจะได้รับการตอบแทนที่ดี จึงมีค่านิยมการทำบุญใส่บาตร เป็นการทำความดีโดยการถวายอาหารแด่พระภิกษุ นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองที่ได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญมีทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องราหูอมจันทร์ โศกยพราหมณ์ และเรื่องผัวเมีย ดังนี้

นิทานเรื่องราหูอมจันทร์ เล่าถึงเหตุที่เกิดสุริยุคราสและจันทรคราส โดยสะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับผลของการทำบุญว่า พระอาทิตย์เป็นพี่คนโตจึงได้ขันทอนนำไปทำบุญ เกิดใหม่ได้ขึ้นสวรรค์ชั้นวิมานทอง พระจันทร์เป็นพี่คนกลางได้ขันเงินนำไปทำบุญเหมือนกัน จึงได้เกิดใหม่ขึ้นสวรรค์วิมานเงิน และพระราหูเป็นน้องสุดท้องได้ขันกะลุ่มสานด้วยไม้นำไปทำบุญ จึงทำให้เกิดใหม่ในสวรรค์ชั้นต่ำกว่าพี่ ๆ ทั้งสอง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นี่ทำบุญกันเนี่ยะ ทำบุญทิศถึงพ่อถึงแม่ ทำบุญพาริ กัตถุญญู ที่นี้ก็มีขันทอนอยู่ลูกหนึ่ง ขันเงินอยู่ลูกหนึ่ง อีนี่พระอาทิตย์ก็เอาขันทอน เป็นพี่เอาขันทอนเอง พระจันทร์เป็นคนกลางเอาขันเงินไป ราหูได้กะลุ่ม กะลุ่มสานด้วยไม้ไผ่ แล้วช่างในใช้อย่างทิดเขี้ยวรู้จัก เราเป็นเตี้ยกวัดรุ่นเดียวอยู่เป็นห้องน้ฉนมเถ ก่อนกะลุ่มเอาตักนะ ที่นี้ ช่างนอกนะทาร์กคำปิดเลย ที่นี้ทำบุญนะอธิษฐานฮือ ราหูนะเสียใจ ร้องให้ทะเลาะสู้เขาไม่ได้นี่ พี่ ๆ เขาก็เอาของมีค่าหมด เราไม่มีอะไรไป เอานี้ก็อธิษฐานเสียชื่อธฐานเสีย เกิดชาติหน้าให้มีร่างกายใหญ่โต ปากให้กว้างโยชน์ หูให้กว้างโยชน์ร่างกายใหญ่โตเป็นโยชน์ ๆ ให้เป็นที่เขาซี แล้วเจอคน 2 คนที่ไหนจะกินที่นั่น...

(ราหูอมจันทร์. 2523 : 62)

จากตัวอย่างกล่าวมาสะท้อนให้เห็นความเชื่อในการทำบุญว่า คนไทยเชื่อว่า ถ้าเอาสิ่งของที่มีค่าหรือเป็นของที่สวยงามไปทำบุญ จะได้ผลที่ดี เป็นกรรมดี และเมื่ออธิษฐานอย่างไรก็จะได้รับผลตามที่หวังไว้

นิทานเรื่อง โศกยพราหมณ์ สะท้อนให้เห็นความเชื่อในเรื่องการทำบุญด้วยการสละสมบัติ คนไทยมีความเชื่อว่าเป็นการทำบุญใหญ่ ดังได้เล่าว่า เมื่อโศกยพราหมณ์มีชีวิตอยู่ไม่เคยทำบุญ ดังนั้นเมื่อเจ็บป่วยจึงรักษาไม่ได้ เมื่อตายไปเกิดใหม่เป็นสุนัข ส่วนลูกชายสละราชสมบัติออกบวช สุดท้ายได้ศึกษาธรรมะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เศรษฐีคนนี้ชื่อว่า โศกยพราหมณ์ครับ เป็นคนที่ร่ำรวยแก้วแหวนเงินทอง แต่ว่าไม่เคยทำบุญทำทาน แม้แต่จะสร้างถาวรวัตถุในพระอาราม ก็ไม่เคยครับ ทีนี้ต่อมานี้เกิดป่วยไข้ล้มเจ็บขึ้น หมอจะรักษาเท่าไร ๆ ก็ไม่มีทางที่จะดีขึ้นเลยครับ ผลที่สุดก็สิ้นใจตาย...

ตั้งแต่นั้นมาก็โดย... ลูกชายของ โศกยพราหมณ์ก็สละราชสมบัติ หะติดิตตาม สัมมาสัมพุทธเจ้าออกบวช ผลที่สุดก็สำเร็จพระอรหันต์ละครับ ...

(โศกยพราหมณ์. 2523 : 91)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับการทำบุญว่า คนไทยมีความเชื่อว่าจะถ้าไม่ทำบุญจะได้ผลไม่ดีแก่ตนเอง และยังมีผลไม่ดีต่อในชาติหน้า ดังเช่นเป็นสุนัข นอกจากนั้นยังเชื่อว่า ถ้าเสียสละสมบัติและออกบวช จะเป็นการทำบุญที่ยิ่งใหญ่ และสามารถประสบความสำเร็จ โดยไม่ต้องเกิดใหม่ เพราะชีวิตมีแต่ความทุกข์ไม่มีที่สิ้นสุด

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องการทำบุญว่า ถ้านำสิ่งของที่ดีที่สุด ที่สวยงามไปถวายพระ หรือนำของที่ดีไปทำบุญจะได้ผลที่ดี ประสบความสำเร็จ ความที่ต้องการ และยังเชื่อว่า ถ้าทำบุญดีจะได้ผลดีถึงชาติหน้าด้วย การทำบุญที่ยิ่งใหญ่คือการสละทรัพย์สมบัติและการออกบวช ถ้าปฏิบัติดีก็จะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ บรรลุถึงพระนิพพานไม่ต้องเกิดในชาติต่อไป

### 3.4.2 ความเชื่อเรื่องการเกิดใหม่

คนไทยมีความเชื่อว่า คนเราตายแล้วจะต้องเกิดใหม่อีก และจะเชื่อว่าการทำบุญมีผลต่อชาติหน้า นิทานได้สะท้อนให้เห็นความเชื่อในการเกิดใหม่ดังปรากฏในนิทานเรื่อง โศกยพราหมณ์ ดังนี้

นิทานเรื่อง โศกยพราหมณ์ เล่าถึงความเชื่อการเกิดใหม่ว่า โศกยพราหมณ์เป็นเศรษฐี แต่ไม่เคยทำบุญ เมื่อเจ็บป่วยตายไปก็จะไปเกิดใหม่เป็นสุนัข ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เศรษฐีคนนี้ชื่อว่า โศกยพราหมณ์ครับ เป็นคนที่ร่ำรวยแก้วแหวนเงินทอง แต่ว่าไม่เคยทำบุญทำทาน แม้แต่จะสร้างถาวรวัตถุในพระอาราม ก็ไม่เคยครับทีนี้

ต่อมานี่ เกิดป่วยไข้ล้มเจ็บขึ้น หมอจะรักษาเท่าไร ๆ ก็ไม่มีทางที่จะดีขึ้นเลยครับ  
ผลที่สุดก็สิ้นใจตาย ตายไปแล้วก็กลับไปเกิดเป็นสุนัข ...

(โตกยพราหมณ์. 2523 : 91)

จากตัวอย่างที่กล่าวมาสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดใหม่หรือความเชื่อเรื่องชาติ  
หน้าว่า โตกยพราหมณ์ตายไปเกิดใหม่ในชาติหน้าเป็นสุนัข เพราะไม่เคยทำบุญ และแสดงให้เห็นว่า  
คนไทยเชื่อว่า มีชาติหน้าและชาติหน้าเมื่อคนตายแล้วต้องเกิดใหม่ จึงต้องทำบุญทำทาน ทำความดี  
ถ้าไม่ทำ ก็จะเจ็บป่วย ไปเกิดเป็นสัตว์ เช่น สุนัข เป็นต้น

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดใหม่ในชาติ  
หน้าว่า คนไทยเชื่อว่า ถ้าเคยทำบุญดี เกิดใหม่ในชาติต่อไปจะได้ผลดี ประสบความสำเร็จสิ่งที่  
ต้องการได้ ถ้าไม่ทำบุญ เกิดใหม่จะเป็นสัตว์

### 3.4.3 ความเชื่อเรื่องกรรม

นิทานพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องกรรมว่า การกระทำเหตุใด ๆ ย่อม  
ได้รับผลจากการกระทำนั้น ผู้ที่ทำความดีจะได้รับตอบแทนที่ดี ผู้ที่ทำชั่วจะต้องยอมรับผลของการทำ  
ความชั่ว ดังเช่นการทำร้ายสัตว์ก็จะได้รับผลเช่นกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นิทานเรื่องท้าวสุภุมิตร เล่าถึงผลของการกระทำที่เป็นกรรมของท้าวสุภุมิตรว่า เคยจับลูก  
นกมาให้ลูกสองคนเล่น ทำให้ลูกนกบาดเจ็บ แม่นกจำลูกไม่ได้ จึงจิกลูกจนเกือบตาย ผลของ  
กรรมนี้ทำให้ท้าวสุภุมิตรจำลูกเมียที่ถูกนายพรานกับนายเถาจับตัวไปไม่ได้ และยังสั่งให้ทรมาน  
และให้ประหารชีวิตลูกทั้งสองคน เหมือนกับที่เคยรังแกลูกนกมาก่อน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(ท้าวสุภุมิตร) ไปเห็นลูกนกเขาก็อยากจะได้เล่นลูกนก ก็ไปจับลูกนกมาให้  
ลูกเล่น ปีนป่ายไปบนยอดไม้ไปจับลูกนกมาให้ลูกเล่น มา...ถอนขนโยนเล่นไป  
ตามเรื่องตามราว ไปตามประสาเด็ก จนเลือดออก ลูกนกได้รับความบาดเจ็บ ไม่ได้  
สวยสะเหมือนอย่างเดิม...

ทีนี้แม่ของมันมา มันก็ว่าไม่ใช่ลูกของมันสิ ลูกของมันไม่ใช่อย่างนี้ ลูกของ  
มันร่างกายสวยสะกว่านี้ ไม่ได้สกปรกยังงี้ ไม่ได้ติดเลือดอะไรยังงี้ ปีกก็ไม่เพี้ยนไม่  
โพล่งยังงี้ ก็จิกเอาอะไรจนใกล้ตายถึงได้รู้ว่าลูกของเรา กว่าจะรู้ว่าลูกของตัวเองนี้ จิก  
ชะบาดเจ็บอีกไม่ใช่น้อย...

(ท้าวสุภุมิตร) ก็สั่งให้ประหารชีวิต เอาชัยเถร ชัยทัตประหารชีวิต ไปทำ  
ยังงี้ลูกเมียเขาตาย ไม่ได้ไต่สวนสิ ก็ไปให้ทรมานบกทรมานน้ำเสียดก่อน ลาด  
ตะเวนนั่นแหละ ให้ฟันหัวฟันหู นี่คือโทษที่เล่นลูกนก กรรมที่เล่นลูกนก ดูว่าจับ

เล่นถอนขนนีโยนเล่น คิงปีกไฟล่บิคเพลไปนััน ทีนี้กรรมอันนั้นจึงบันคาล ทีนี้กว่า จะรู้ว่าลูก ก็ให้พวกเพชรฆาตทำเสียปนแล้ว...

(ท้าวศุภมิตร. 2523 : 93)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นกรรมของท้าวศุภมิตรที่จับลูกนกให้ลูกเล่น แสดงให้เห็นว่า คนไทยมีความเชื่อในเรื่องผลกรรม ดังที่ท้าวศุภมิตรได้กระทำต่อลูกนกมาก่อนเป็นความเชื่อในเรื่องกรรมตามหลักธรรมในพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ ทำชั่วได้ชั่ว และกรรมเป็นของตัวเอง เนื้อเรื่องนิทานจึงสะท้อนถึงผลของการทำกรรมผ่านนิทานได้อย่างชัดเจน

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้าน จังหวัดระยองสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาพุทธ เป็นหลักธรรมคำสอนเรื่องของการทำความดีด้วยการทำบุญและบริจาคทาน และให้ละเว้นความชั่วที่จะทำให้สัตว์หรือคนอื่นได้รับความเดือดร้อน เพราะผลของการกระทำ ทั้งกรรมดีและกรรมชั่วย่อมจะส่งผลกระทบทันทีทั้งในชาตินี้ และยังส่งผลต่อไปถึงในชาติหน้าอีกด้วย

#### 3.4.4 ความเชื่อเรื่องสวรรค์

คนไทยมีความเชื่อว่ามีสวรรค์กับนรก เมื่อตายไปแล้ว ผลของการกระทำนอกจากการไปเกิดใหม่แล้ว ถ้าทำความดีก็ได้ไปเกิดในสวรรค์ได้ ดังเช่นเรื่องราวหุอมจันทร์ต่อไปนี้

นิทานเรื่องราวหุอมจันทร์ ได้กล่าวถึงเรื่องความเชื่อเรื่องของสวรรค์ว่า สวรรค์มีหลายชั้น ตามระดับคุณความดี พระอาทิตย์ทำบุญด้วยขันทอง ได้เกิดเป็นเทวดาอยู่ในชั้นวิมานทอง พระจันทร์ทำบุญด้วยขันเงิน เกิดใหม่เป็นเทวดาอยู่ในชั้นวิมานเงิน ส่วนพระราหูได้ขันกะลุ่มไม้ นำไปทำบุญ เป็นของมีค่าน้อย จึงเป็นเทวดาอยู่ในชั้นวิมานต่ำกว่ามาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นี้ทำบุญกันเนี่ยะ ทำบุญอุทิศถึงพ่อถึงแม่ ทำบุญบุพการี กตัญญู ทีนี้ก็มีขันทองอยู่ลูกหนึ่ง ขันเงินอยู่ลูกหนึ่ง อีนี่พระอาทิตย์ก็เอาขันทอง เป็นที่เอาขันทองเอง พระจันทร์เป็นคนกลางเอาขันเงินไป ราหูได้กะลุ่ม กะลุ่มสานด้วยไม้ไผ่...

พอตายพับก็ไปเป็นเทวดากัน ไปเป็นเทวดากัน ทั้งนั้น อ้า พระอาทิตย์ก็ไปเป็นเทวดาอยู่ชั้นวิมานทอง พระจันทร์ก็ไปเป็นเทวดาอยู่ชั้นวิมานเงิน พระราหูก็ไปเป็นเทวดาอยู่ชั้นอะไรต่ำ แต่ว่าชั้นปลายเคียงกันทั้งนั้นแหละ...

(ราหุอมจันทร์. 2523 : 62)

จากตัวอย่างสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านสะท้อนให้เห็นว่า คนในสมัยก่อนเชื่อว่ามีสวรรค์หลายชั้น และให้ผลที่แตกต่างกันตามการทำความดีมากน้อยอย่างไร เมื่อตายแล้วจะมีโอกาสขึ้นไปบนสวรรค์เกิดเป็นเทวดา ในชั้นสวรรค์ตามระดับที่ทำดี มีชั้นวิมานทอง ชั้นวิมานเงินและชั้นวิมาน

อื่น ๆ ต่ำลงมา อย่างเช่นในเรื่องนานที่ได้กล่าวว่า พระอาทิตย์เป็นเทวดาอยู่ชั้นวิมานทอง พระจันทร์เป็นเทวดาอยู่ชั้นวิมานเงินและพระราหูอยู่ชั้นปลายสุด

จากตัวอย่างนิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า คนไทยมีความเชื่อในเรื่องการทำบุญ การเกิดใหม่ กรรม และสวรรค์ สะท้อนผ่านการเล่านิทานพื้นบ้าน ตามความเชื่อเรื่องการทำความคิด และยังเชื่อเรื่องชาติหน้า ดังนั้น ถ้าต้องการเกิดใหม่และมีโอกาสขึ้นสวรรค์ ก็ควรจะทำความคิดจะได้ไม่ลำบาก เดือดร้อน หรือต้องไปจะไปเกิดใหม่เป็นสัตว์

### 3.5 ภาพสะท้อนสังคมสมัยใหม่

นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองส่วนใหญ่เป็นเรื่องเล่าในสมัยก่อน แต่มีบางเรื่องซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นเรื่องที่จะเกิดขึ้นไม่นาน เพราะนิทานได้กล่าวถึงสังคมสมัยใหม่ มีทั้งหมด 3 เรื่อง ได้แก่ เรื่องนายประจวบนายประจักษ์ นักรถ และคนไทยกะฝรั่ง ดังเนื้อเรื่องในนิทาน ดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องนายประจวบนายประจักษ์ เล่าว่านายประจวบกับนายประจักษ์เป็นเพื่อนกัน และเป็นเพื่อนเรียนที่มหาวิทยาลัยเดียวกัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

มีชายสองคนเป็นเพื่อนกันนะสะ คนหนึ่งชื่อนายประจวบ อีกคนหนึ่งชื่อนายประจักษ์ ได้ไปศึกษาเล่าเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง แล้วก็เรียนอยู่ในห้องเดียวกัน วิชาเดียวกัน ...

(นายประจวบนายประจักษ์. 2523 : 97)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ตัวละครได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย ได้ศึกษาความรู้สำหรับสังคมไทยเพิ่งจะมีระบบการศึกษาสมัยใหม่ขั้นสูงในระดับมหาวิทยาลัย ในสมัยรัชกาลที่ 6 จึงเป็นเรื่องที่ชาวบ้านสนใจนำมาเล่าเรื่องเป็นนิทานว่า มีนักศึกษาที่เรียนด้วยกันและเป็นเพื่อนกัน สะท้อนให้เห็นว่า คนไทยนิยมเรียนในระดับสูง จึงมีนิทานที่เล่าเนื้อเรื่องการศึกษาสังคมสมัยใหม่ ที่กล่าวถึงการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย

นิทานเรื่องนักรถ เล่าถึงชาวบ้านนักรถโดยสารประจำทางในจังหวัดระยอง เป็นพสะท้อนของการเดินทางแบบสมัยใหม่ ซึ่งใช้พาหนะเป็นรถยนต์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แกไม่เคยนั่งรถเลย ทีนี้แกก็ ไร้อรถโดยสารมันมีนี่ แกนั่งประจำเลย จากอำเภอบ้านค่ายถึงอำเภอเมือง จากอำเภอเมืองไปบ้านค่าย แกนั่งทั้งวันเลย ...

(นักรถ. 2523 : 154)



จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า สังคมสมัยใหม่ มีการคมนาคมสะดวกรวดเร็ว ใช้รถยนต์เป็นยานพาหนะในการเดินทาง ต่างกับสมัยก่อนซึ่งใช้เวลาเดินทางนาน ไปทางเรือหรือเดินเท้า ในขณะที่สมัยปัจจุบันมีรถโดยสารประจำทางที่สะดวกสบาย

เรื่องคนไทยกะฝรั่ง เล่าถึงสังคมสมัยใหม่ โดยกล่าวว่า มีคนฝรั่งผ่านมาทางหน้าฟาร์ม เพราะเลี้ยงสุนัขของคนไทย และอยากได้สุนัขไว้เลี้ยงที่ประเทศของตน แต่ฝรั่งพูดสื่อสารกับคนไทยไม่รู้เรื่อง จึงกลายเป็นเรื่องตลกที่ถ่ายทอดเป็นนิทานพื้นบ้าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วันหนึ่ง ไอ้ฝรั่งเขาก็เดินผ่านฟาร์มหมา เห็นเอ๊ะ ฟาร์มนี้ แลสร้างไว้ดู  
หรรหาคี ก็แวะเข้าไปเยี่ยมไง ไปพบหมาเข้าเยอะแยะ ไอ้ฝรั่งก็อยากจะได้หมาไทย  
ไปเลี้ยงที่ประเทศของตน ...

ที่นี้ คนไทยไม่รู้ภาษาฝรั่ง ไอ้ฝรั่งก็ไม่รู้ภาษาไทย ไอ้ฝรั่งก็เลยถามคน  
ไทยว่า เฮ้แม่ นี่อะไร ...

ไอ้คน ไทยก็ไม่รู้ภาษาฝรั่งนี้ เขาก็อดสรรพคุณหมาว่า เออ หมาของอ้าว  
เนี่ยะ ทั้งเห่าทั้งกัดแหละ เขาวางั้นซะ ตอบเป็นภาษาไทย เขาได้ยินว่า เฮ้แม่ นี่ งั้นซี  
คน ไทยเข้าใจว่าเห่าไหม ไอ้คน ไทยเขาก็ตอบว่า เออ ทั้งเห่าทั้งกัดแหละ...

(คนไทยกะฝรั่ง. 2523 : 155)

จากตัวอย่างนิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สังคมไทยเริ่มมีการติดต่อกับต่างประเทศ และมีคนต่างประเทศมาอยู่ที่จังหวัดระยอง ชาวบ้านจังหวัดระยองจึงเริ่มมีความสัมพันธ์กับคนในประเทศตะวันตก

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองจำนวนมากหลายเรื่องที่สะท้อนให้เห็นภาพจังหวัดระยองว่าเป็นสังคมสมัยใหม่ มีการเปลี่ยนแปลงในด้านการเดินทางและการสื่อสาร เพราะได้รับอิทธิพลจากการติดต่อกับประเทศตะวันตก มีระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่จัดการศึกษาถึงขั้นมหาวิทยาลัย และมีการคมนาคมสะดวกรวดเร็วคือ ใช้รถยนต์ในการเดินทางที่แตกต่างจากสมัยก่อน นอกจากนั้น นิทานพื้นบ้านยังสะท้อนให้เห็นว่า คนระยองติดต่อกับประเทศตะวันตก จึงจำเป็นต้องใช้ภาษาต่างประเทศสื่อสารให้เข้าใจกันกับชาวต่างชาติ

### 3.6 คตินิยมการตั้งชื่อถิ่นสถานที่

คนในสมัยก่อนมีคตินิยมตั้งชื่อสถานที่ต่าง ๆ ที่อยู่ในบริเวณถิ่นที่อยู่อาศัย เพื่อจะได้เข้าใจที่มาของสถานที่ รวมทั้งสะดวกในการจดจำและการสื่อสาร โดยใช้วิธีการเล่าเป็นนิทาน บางเรื่อง

เป็นตำนานที่เล่าอธิบายเหตุของการตั้งชื่อหรือการเรียกชื่อสถานที่ในท้องถิ่น เช่น เรื่อง ตาม่องล่าย เขาตะเกาคว่าและเขานางหมั้น เกาะสะเก็ด เขางวงช้าง เขาตาวาด ตาขัน ดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องตาม่องล่าย กล่าวถึงการตั้งชื่อสถานที่โดยนำเรื่องราวของเหตุการณ์ และรูปร่างของสิ่งของมาเป็นชื่อของสถานที่ นิทานเล่าว่า ตาม่องล่าย โจรทรรพยาและลูกสาว จึงฟาร่างกายของนางรำพึงและลูกสาวตัดขวางไปโนทะเล กลายเป็นเกาะต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตาม่องล่ายก็ปรึกษาแก่นางรำพึงว่า ว่ายังไ่กัน ลูกสาวเราคนเดียวกัน มีเจ้าบ่าว 2 คน จะเอาไ่ไว้กัน ขยายรำพึงแกก็ไปปรึกษาลูกสาวแก้วว่า ลูกจะเอายังไ่เวลานี้ เจ้าบ่าวเขาก็มาทั้ง 2 คน นางรำพึงก็ว่า พ่อแม่ยกให้ก็เอาหมดทั้ง 2 คนที่นี้ ตาม่องล่ายก็โกรธ คว่าได้สากก็ขวางขยายเมียเขาณะ นางรำพึงไ่ชนะ ก็ทะเลเรียกเกาะทะเลอยู่ที่หน้าลัดหีบ แล้วอีกนั้นก็เกาะสากทั้งคู่ถูกเกาะก็ทะเลสากก็ไปตกฮือกลายเป็นเกาะสาก ตาม่องล่ายก็โกรธใหญ่ ทำท่าไหนคืนะถูกคว่ามีคได้ก็ฝ่าออกนางรำพึง ตัดนมลูกสาวเขวียงไปนุ่น ตะวันตกนุ่น เกาะนมสาวไปอยู่เมืองสิงห์...เมืองจันทน์โน่นข้างหนึ่ง เป็นเกาะนมสาว ที่หน้าเมืองขลุง ที่นี้ยายแม่รำพึงก็แช่น้ำอยู่จันที่อ่าวระยองนี้ เกาะหิยาย เกาะกะทะคว่า เกาะนางรำพึงมีทั้งนั้น เกาะนางรำพึงก็หาโจนหาอะไรมาเล่าในงานเข่งนชี

(ตาม่องล่าย. 2523 : 41)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านใช้การเล่านิทานเพื่ออธิบายที่มาของชื่อสถานที่ โดยสร้างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นต่าง ๆ ในท้องถิ่น เป็นการอธิบายเหตุผลของสภาพพื้นที่ต่าง ๆ ที่สำคัญหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ โดยตั้งชื่อตามความเชื่อ รวมทั้งสอดคล้องกับลักษณะที่มองเห็นว่าเหมือนสิ่งใด เช่น ในเรื่องได้กล่าวถึงเกาะนมสาว เกาะนางรำพึง เกาะทะเล เป็นต้น ซึ่งเป็นชื่อตัวละครของเรื่องหรือเป็นเหตุการณ์ที่เกิดจากเนื้อเรื่อง นิทานดังเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องเขาตะเกาคว่าและเขานางหมั้น เล่าถึงการตั้งชื่อสถานที่ว่า มีเจ้ากรุงจีนมาหมั้นและแต่งงานกับลูกสาว บริเวณภูเขานั้น จึงเรียกว่า เขาหมั้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

นายเขียว	อาจารย์รู้ว่า ไ่ตาม่องล่าย
นายชม	เขานางหมั้น
ทัศนีย์	เขานางหมั้นอยู่ไหนคะ
นายซ่า	อยู่ตรงนี้สะ เขานางหมั้น กางมัน เขาจะมาแต่งงานกัน เขานี้เรียกว่า เป็นเขากางมัน กั้นมัน

(เขาตะเกาคว่าและเขานางหมั้น. 2523 : 45)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านได้เล่านิทานอธิบายที่มาของการตั้งชื่อสถานที่ที่สมเหตุสมผล เป็นการสร้างเรื่องนิทานให้สอดคล้องกับชื่อสถานที่ ดังเช่น ในนิทานเรื่องนี้ได้กล่าวถึงภูเขาที่ตั้งชื่อว่าเขานางหมื่นมาจากเหตุการณ์ที่เจ้ากรุงจีนมาหมั้นแต่งงานกับลูกสาวตามองคล้าย

นิทานเรื่องเกาะสะเก็ด เป็นเรื่องราวที่กล่าวถึงเหตุของการตั้งชื่อสถานที่โดยนำเหตุการณ์และรูปร่างของสิ่งนั้นมาเป็นชื่อสถานที่ เล่าว่าชื่อของเกาะสะเก็ดมีที่มาจากเจ้าแลงตัดไม้ มีสะเก็ดไม้ตกลงในทะเลกลายเป็นเกาะ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ว่าแล้วสองตายายก็คิดหาอุบายใช้ให้มันไป ให้เจ้าแลงไปตัดไม้ในป่าเอามาทำบ้านซึกหลัง ในใจก็ว่า จะให้มันนะมันล้มทับชะให้ตาย เจ้าแลงได้ยินพ่อแม่บอกอย่างนั้น ก็ช่วยได้ขวานได้ก็เข้าป่า ...

นี่มันอ้ายแลง นี่ยาย แบก ไม้ยางเอามาทั้งต้น พอแบกมาถึงอ้ายแลงก็ห่มโครมลงทันที หยิบขวานคู่มือได้ ก็ฟันไม้ฟังเสียง สะเก็ดขึ้นน้อยขึ้นใหญ่ตกลงไปในกลางทะเล กองโต กองโตใหญ่ เวลานี้สะเก็ดเหล่านั้นก็กลายเป็นหิน เป็นผากองอยู่หน้าอ่าวระยองทางตะวันตก ไอ้แลงลูกชาย ผู้เป็นแม่ก็คือยายอ้าย ผู้เป็นพ่อก็คือตาเพชร จึงได้เรียกกันว่า เกาะสะเก็ดมาจนทุกวันนี้...

(เกาะสะเก็ด. 2523 : 50-51)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า เพราะสะเก็ดไม้ขึ้นเล็กขึ้นใหญ่ที่ตกในทะเล ทับถมจนกลายเป็นเกาะ จึงเรียกเกาะนั้นว่าเกาะสะเก็ด จะเห็นว่าชื่อของสถานที่ในจังหวัดระยองมีที่มาโดยการเล่านิทานว่า ชื่อของสถานที่ในท้องถิ่นมีนิทานเล่าสนับสนุนว่าเป็นชื่อที่เหมาะสมตามเหตุการณ์และรูปร่างของสิ่งของในท้องถิ่น ดังเช่นเรื่องต่อไปนี้

นิทานเรื่องเขางวงช้าง เล่าถึงภูเขาที่มีชื่อว่าเขางวงช้าง ตั้งชื่อเช่นนี้เพราะมีต้นไม้ใหญ่โตที่ดูเหมือนงวงช้าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เขางวงช้างอยู่ในเขาดำบลชากบก อำเภอบ้านค่าย ที่เรียกว่าเขางวงช้าง เพราะมัน โตก็โต แล้วต้นไม้มันแลเหมือนงวงช้าง แต่เดี๋ยวนี้มันหมดไปแล้ว ไอ้ต้นไม้ที่แลเหมือนงวงช้าง ไม่นั้น แลที่นี้ก็เห็น เป็นงวงสวย เหมือนงวงช้าง โคง ๆ ...

(เขางวงช้าง. 2523 : 52)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านพยายามอธิบายเหตุที่ตั้งชื่อถิ่นฐานตามลักษณะของสิ่งของที่สำคัญในท้องถิ่น นิทานจะมีเนื้อเรื่องที่น่าลักษณะของต้นไม้ที่คล้ายคลึงมาเล่าถึงที่มาของสิ่งนั้น ๆ ตามที่เห็นในท้องถิ่นเป็นรูปร่างที่ตรงกัน ดังเช่น การมองเห็นต้นไม้กับรูปร่างของภูเขาที่เหมือนกับงวงช้าง

นอกจากนี้ มีนิทานที่เรียกชื่อสถานที่ด้วยการนำชื่อบุคคลสำคัญในถิ่นนั้น ๆ มาเป็นชื่อสถานที่ โดยเล่าผ่านตัวละครชื่อดาวาดและตาขัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

เขาดาวาด ก็ดาวาดแกลไปตั้งบ้านอยู่ที่นั่น บางคนเขาก็เรียกเขาปู้นุ่น คือดาวาดแกลเป็นลูกของปู้นุ่น

(เขาดาวาด. 2523 : 51))

มีคนชื่อดาขัน ย้ายภูมิลำเนาจากบ้านเก่า มาตั้งทำไร่ที่หมู่บ้านนี้ ต่อมามีคนตามมาทำไร่บริเวณนี้ จึงเกิดเป็นหมู่บ้านขึ้น เรียกว่าหมู่บ้านดาขัน ปัจจุบันเป็นตำบลดาขัน

(ดาขัน. 2523 : 49)

นิทานสองเรื่องนี้ได้อธิบายชื่อสถานที่ในลักษณะเดียวกันก็คืออธิบายที่มาของชื่อภูเขาและชื่อหมู่บ้านตามชื่อของคนที่อยู่ดั้งเดิม เป็นชื่อบุคคลที่สำคัญที่อยู่ในสมัยเริ่มแรก และนำมาตั้งเป็นชื่อสถานที่ ดังเช่นดาวาดกับตาขันเป็นคนแรกที่มาตั้งบ้านอยู่ในพื้นที่นั้น คนที่ตามมาทีหลังจึงเรียกชื่อและตั้งชื่อเขาและประวัตหมู่บ้านตามของดาวาดและตาขัน

สรุปได้ว่า ชาวบ้านอธิบายที่มาหรือมูลเหตุของการตั้งชื่อสถานที่ด้วยเรื่องเล่าหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น และนำสิ่งสำคัญหรือบุคคลที่สำคัญในเหตุการณ์ รวมทั้งลักษณะและรูปร่างว่า มองเห็นสิ่งนั้นเหมือนอะไร ก็นำสิ่งนั้นมาตั้งชื่อสถานที่ หรือตามเหตุการณ์ที่มีบุคคลสำคัญ เป็นตำนานของท้องถิ่นที่ทำให้คนในท้องถิ่นหรือคนต่างถิ่นมีความเข้าใจและรู้ที่มาเชิงประวัตของท้องถิ่นว่า เหตุใดสิ่งต่าง ๆ หรือสถานที่ต่าง ๆ จึงมีชื่อเช่นนั้น

### 3.7 การปกครอง

สังคมเป็นสถาบันที่มีลักษณะสำคัญคือ การที่บุคคลมาอยู่ร่วมกัน และมีความสัมพันธ์กันในส่วนรวมต่าง ๆ มีระบบระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ทุกคนต้องทำตามของกำหนดของสังคมที่บังคับให้ปฏิบัติตาม แต่ละคนจึงมีบทบาทหน้าที่ในฐานะของตนเอง โดยมีผู้ปกครองและการใช้ระบบการปกครองมาบังคับควบคุมการประพฤติของมนุษย์ในสังคม

นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองสะท้อนภาพเกี่ยวกับการปกครองของสังคม เป็นนิทานทั้งหมด 4 เรื่อง ได้แก่ เรื่องคำสาปของพระอินทร์ ราหูอมจันทร์ ท้าวสุภมิตร กากับนกยูง ดังต่อไปนี้

นิทานเรื่องคำสาปของพระอินทร์ มีเนื้อเรื่องเล่าถึงระบบการปกครองโดยกล่าวถึงโลกที่มีพระอินทร์เป็นผู้ปกครอง ได้ออกกฎเกณฑ์ว่า สัตว์ทั้งหลายถ้าฝืนอะไรก็จะได้สิ่งนั้น แต่เกิด

เหตุการณ์ที่แมวฝันว่า กลางคืนได้นอนกับพระนางอูมา พระชายาของพระอินทร์ จึงทำให้พระอินทร์โกรธและสาปสัตว์ต่าง ๆ ไม่ให้พูดได้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

คือในยุคหนึ่งต้นของโลก พระอินทร์เป็นผู้บริหารโลก คือเป็นเจ้าโลกก็สัตว์ทั้งหลาย ทุกสิ่งทุกอย่างจะเป็นตัวเล็กตัวน้อย จะเป็นอะไรก็ตาม พูดได้ทุกตัวพูดภาษาคนได้ทุกอย่าง พระอินทร์ก็ได้จัดเอากฎหมายไว้ว่า เมื่อใครพูดขงไรก็ได้ยั้งนั่น ฝันไปยั้งไงก็ได้ยั้งนั่น ทำยั้งไงก็ได้ยั้งนั่น นี่ไอ้เจ้าแมวเขาก็เกิดสัปคนขึ้นมาแหละ กลางคืนเขาก็ฝันว่า เขาณะ ได้กะแม่อูมา ไปอยู่ไปกิน ไปหลับไปนอนด้วยกัน พระอินทร์ก็โกรธ ก็แม่อูมาเป็นเมียของพระอินทร์ พระอินทร์ก็โกรธแมวจะฆ่าเสียละ ฆ่ายั้งไงได้ละ ก็กฎหมายเขาตั้งไว้ยั้งนั่น ว่าใครทำยั้งไงก็ได้ยั้งนั่น ๆ นี่ตั้งแต่นั้น พระอินทร์ก็สาปหมคทุกอย่าง สัตว์ทั้งหลายไอ้มันพูดได้เหมือนคนนี่ไม่ให้มันพูดได้ ...

(คำสาปของพระอินทร์. 2523 : 53)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า ในการปกครอง ผู้เป็นใหญ่มีอำนาจเด็ดขาด ดังเช่นพระอินทร์เป็นผู้ปกครอง มีอำนาจ เป็นผู้กำหนดกฎหมายขึ้นมาใช้ปกครอง และเป็นผู้ตัดสินใจทุกอย่างตามความคิดของตนเอง สะท้อนถึงการปกครองที่ผู้นำเป็นใหญ่ มีสิทธิและอำนาจในการตัดสินทุกอย่าง ซึ่งเป็นลักษณะของการปกครองแบบเผด็จการ

นิทานเรื่องราหูอมจันทร์ เป็นนิทานในทำนองเดียวกันกับเรื่องคำสาปของพระอินทร์ กล่าวคือ เล่าถึงการปกครองของพระอินทร์ที่มีอำนาจ เมื่อพวกเทวดามาประชุมกันและว่าจะตั้งน้ำทิพย์ขึ้น แต่พระราหูไม่สนใจ เมื่อสร้างน้ำทิพย์เสร็จ พระอินทร์จะลงโทษพระราหู จึงให้พระเสาร์รบกับพระราหู เป็นเหตุการณ์ที่แสดงถึงการมีอำนาจและการใช้อำนาจปราบปรามผู้อ่อนแอกว่า ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ที่นี้ในชั้นดาวดึงส์เกิดประชุมชุมนุมกันขึ้น ชุมนุมนกันขึ้นก็เป็นสภายู่เหมือนสภานี้ละ เป็นสภาสมมุติ เป็นสภานะ มีอะไรขึ้นในท้าวจักรวาลทั้ง 4 เนีย ไปประชุมกันเชียวนะ พวกเทวดาจะตั้งน้ำทิพย์ขึ้น ราหูเขาว่า เขาไม่ต้องการ เขาไม่ต้องการ จะสร้างก็สร้างหอะ เขาไม่ต้องการ พระอินทร์ก็สร้างซี่ สร้างน้ำทิพย์สำเร็จแล้วก็ให้พระเสาร์เป็นผู้รบกกับราหูเป็นปรปักษ์กัน ให้พระเสาร์ให้หมักำลังเจ็ดข้างสาร ไม่ให้ราหูรู้จักเหน็ดรู้จักเหนื่อย สู้กะพระราหูนะ ไม่ให้แพ้วพระราหูนะแหละ ให้รบกันนะ...

(ราหูอมจันทร์. 2523 : 62)

จากตัวอย่างนิทานได้สะท้อนให้เห็นระบบการปกครองสองแบบ คือ ประชาธิปไตยที่จะประชุมปรึกษาหารือกัน ทุกคนมีความเสมอภาคที่จะแสดงความคิดเห็น กับอีกระบบคือ การใช้อำนาจเผด็จการ เนื่องจากผู้นำมีอำนาจในการตัดสินใจแก้ปัญหาเพื่อให้สังคมสงบร่มเย็น

นิทานเรื่องท้าวศุภมิตร เล่าถึงท้าวศุภมิตรได้สถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์ผู้ปกครองเมือง มีนายสำเภาได้มาฟ้องร้องว่า มีคนมาทำให้เมียเขาตาย ท้าวศุภมิตรจึงลงโทษโดยสั่งประหารชีวิต โดยไม่รู้ว่าเป็นลูกชายของตน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ท้าวศุภมิตร ไม่ได้นั่งหรอคนะ หลับอยู่โคนไม้ อ่อนใจลงหลับที่โคนไม้  
พอรอดเกลยเขาก็เชิญมาอภิเษกครองเมือง...

ทีนี้ก็นายสำเภาเขามาก็เห็นเมียเขาสลบ แต่ไม่ใช่เมียเขาหรอก มารดาของ  
ชัยเถร ชัยหัดนั้นแหละ เขาก็ว่าเมียเขา เขาก็ไปทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า มาทำยังงี้ลูก  
เมียเขาตายแหละ เขาไม่รู้ว่าเป็นลูก ก็ว่าตาย ก็สั่งให้ประหารชีวิต ...

(ท้าวศุภมิตร. 2523 : 93)

จากตัวอย่างสะท้อนให้เห็นว่า การปกครองโดยกษัตริย์ตามแบบโบราณ กษัตริย์จะมีอำนาจสูงสุดและจะใช้อำนาจตัดสินปัญหาอย่างเด็ดขาด ดังเช่นการสั่งประหารชีวิตคนหรือให้ลงโทษอย่างรุนแรง

สรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองได้สะท้อนให้เห็นถึงระบอบการปกครองแบบดั้งเดิม ที่มีกษัตริย์เป็นผู้ปกครอง มีอำนาจสูงสุด เป็นผู้นำและดูแลประชาชน ผู้ครองเมืองเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง มีอำนาจสูงสุดคนเดียว สามารถกำหนดกฎหมายขึ้นและตัดสินเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งสั่งประหารชีวิตผู้ที่ทำผิดกฎหมาย นอกจากนั้นยังแทรกระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย ซึ่งแต่ละคนและมาร่วมมือกันหาวิธีแก้ปัญหา โดยร่วมกันคิด และผู้ที่มีอำนาจสูงสุด จะมีบทบาทในการตัดสินใจในขั้นสุดท้าย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า นิทานพื้นบ้านจังหวัดระยองมีเรื่องราวที่เล่าถึงเหตุการณ์และตัวละครที่สะท้อนให้เห็นภาพสังคมและท้องถิ่นของจังหวัดระยอง ในด้านชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยม ประเพณี ความเชื่อ แนวคิดการตั้งชื่อสถานที่ และการปกครองซึ่งนอกจากให้ความบันเทิงแล้ว ยังให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะประวัติความเป็นมา ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดระยองในด้านต่าง ๆ อย่างน่าสนใจ